



**TURUN
YLIOPISTO**

”Suomen juutalaiskysymys”

Juutalaisista ja juutalaisuudesta käyty keskustelu suomalaisissa 1920-luvun sanomalehdissä

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Milja Kiuru

30.11.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Milja Kiuru

Otsikko: ”Suomen juutalaiskysymys” – Juutalaisista ja juutalaisuudesta käyty keskustelu suomalaisissa 1920-luvun sanomalehdissä

Sivumäärä: 38 sivua

Päivämäärä: 30.11.2025

Tutkielmassa analysoidaan juutalaisista ja juutalaisuudesta käytyä keskustelua suomalaisissa sanomalehdissä 1920-luvulla. Tutkimuskysymyksenä on, miten ja millaisina suomalaiset ei-juutalaiset näkivät juutalaisuuden ja juutalaiset tuolla vuosikymmenellä. Aineistona on 1920-lukulaista sanomalehdistä poimitut uutiset, kirjoitukset ja lehtileikkeet. Tutkimusmetodina tutkielmassa hyödynnetään diskurssianalyysiä ja kielellistä historian tutkimusta. Tutkielmassa eritellään kolme päädiskurssia, joiden mukaan juutalaisista ja juutalaisuudesta puhutaan aineistossa: juutalaisten asema ja olot Suomessa, viholliskuvat juutalaisista sekä ulkomailta saadut tai niihin liittyvät uutiset juutalaisista ja juutalaisuudesta. Nämä kolme päädiskurssia jakautuvat vielä pienempiin diskursseihin, joiden avulla vastataan tutkimuskysymykseen. Tutkielma ei ole täydellinen läpileikkaus aiheeseen, mutta tarjoaa hyödyllistä tietoa sekä mahdollisuuksia jatkotutkimukselle.

Avainsanat: juutalaisuus, juutalaiset, antisemitismi, juutalaisvastaisuus, juutalaisviha, stereotypiat, diskurssianalyysi, kielellinen historian tutkimus, antisemitismintutkimus, 1920-luku

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Aiempi tutkimus ja konteksti	4
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	6
1.3	Primäärilähteet	7
2	Juutalaisten asema ja olot suomalaisessa yhteiskunnassa	9
2.1	Juutalaisia pidetään ongelmana	9
2.2	Juutalaisten olot puhuttavat	11
3	Viholliskuvia juutalaisista – rikollisia ja veronkiertäjiä, bolševisteja ja maailmanvalloittajia	15
3.1	Juutalaisbolševistit tulevat	16
3.2	Kansainvälinen juutalainen valloittaa maailman	19
3.3	Synnyttäminen talousrikollinen	22
4	Ulkomailla tapahtuu, suomalaiset uutisoivat	26
4.1	Historiakuvia luomassa – ilman juutalaisia	27
4.2	Rikollista toimintaa ja väkivallantekoja	29
5	Johtopäätökset	34
	Lähteet	36
	Lehdistöaineisto	36
	Aikalaiskirjallisuus	36
	Tutkimuskirjallisuus	36

1 Johdanto

Marraskuussa 1942 Suomi luovutti natsi-Saksan salaiselle poliisille Gestapolle kahdeksan juutalaispakolaista, tiedostaen, että nämä tulisivat suurella todennäköisyydellä kuolemaan. Pakolaisista kuusi oli Itävallan, yksi Saksan ja yksi Latvian kansalainen, ja he olivat saapuneet Suomeen vuosien 1938–1940 aikana. Keväällä 1945 holokausti eli Euroopan juutalaisten kansanmurha paljastui maailmalle koko kauheudessaan, ja uhrien kohtaloiden selvittely alkoi. Suomi joutui myöntämään osallisuutensa tähän systemaattisesti suunniteltuun ja toteutettuun etniseen puhdistukseen natsi-Saksan aseveljeyden lisäksi.¹

Maailmanhistorian näkökannalta holokaustilla on ainutlaatuinen luonne, ja siksi myös siihen liittyviä aiheita sekä sen lieveilmiöitä on tutkittu paljon niin Suomessa kuin maailmalla. Suomalaiset ovatkin yrittäneet ymmärtää, miten ja miksi juutalaisluovutuksiin aikanaan päädyttiin. Ymmärtääkseen tapahtumia kokonaisvaltaisesti on kuitenkin tarkasteltava myös holokaustia edeltäneitä vuosikymmeniä ja suomalaisten ei-juutalaisten asenneilmapiiriä juutalaisuuden ympärillä. Tämä tutkielma selvittää suomalaisten ei-juutalaisten käsityksiä juutalaisista ja juutalaisuudesta 1920-luvulla.

1.1 Aiempi tutkimus ja konteksti

Tutkimukset suomalaisten suhtautumisesta juutalaisiin ovat painottuneet ymmärrettävästi tarkastelemaan 1930- ja 1940-lukuja sekä holokaustin jälkeisiä vuosikymmeniä. Suomesta luovutetut kahdeksan juutalaispakolaista eivät olleet kuitenkaan ensimmäiset kyseiseen uskontoryhmään kuuluneet henkilöt Suomessa. Täten ei-juutalaisilla suomalaisilla on täytynyt olla jonkinlainen käsitys juutalaisista jo ennen pakolaisten saapumista Suomeen. On myös huomioitava, ettei Suomi luovuttanut Saksalle yhtäkään omaa juutalaistaan, ainoastaan juutalaisia pakolaisia, jotka eivät olleet Suomen kansalaisia.²

Suomalaisessa juutalaisia koskevassa historiantutkimuksessa sekä antisemitismitutkimuksessa on tutkittu eniten suomenjuutalaisten historiaa, tunnettuja juutalaisia, kristinuskon ja juutalaisuuden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä sekä holokaustia. Merkittäviä suomalaisia tutkimuksia aiheesta ovat muun muassa Svante Lundgrenin teos *Suomen juutalaiset – usko, tavat ja asenteet* (2002) ja Taimi Torvisen *Kadimah. Suomen*

¹ Sana 2024, 165–168.

² *ibid.*, 136–157.

juutalaisten historia (1989). Tunnettuja aihealueen tutkijoita ovat esimerkiksi juutalaisen kulttuurin tutkija Simo Muir, Turun yliopiston dosentti Eero Kuparinen sekä Finlandia-palkittu tutkija-toimittaja Elina Sana. Kansainvälistä tutkimusta antisemitismistä, juutalaisuudesta, holokaustista sekä sen jälkipuinnista on julkaistu runsaasti. Kattavan selvityksen juutalaisten vainojen värittämästä historiasta tarjoaa esimerkiksi Robert S. Wistrichin teos *Demonizing the Other: Antisemitism, Racism, and Xenophobia* (2011).

Suomalaisessa kontekstissa 1920-luvulla oli merkittävää, että juutalaiset olivat juuri saaneet täydet kansalaisoikeudet Suomessa vuonna 1918. Prosessi kesti pitkään, soraääniltä ei vältytty ja juutalaisten kansalaisoikeuksien kirjaaminen lakiin tapahtui ylipäättään verrattain myöhään moniin muihin Euroopan maihin verrattuna. Suomen juutalaisväestö oli myös pieni: 1920-luvun alussa juutalaisia oli reilut 1 400 henkilöä.³ Kyseisellä vuosikymmenellä Suomen väkiluku oli reilut kolme miljoonaa henkilöä.⁴

1920-luvulla kirjallisuudessa keskustelua herätti Henry Fordin vuonna 1920 kirjoittama teos *The International Jew*, joka ilmestyi suomeksi vuonna 1924 nimellä *Kansainvälinen juutalainen: maailman tärkein kysymys*. Teoksessa Ford kuvaa juutalaisia muun muassa ahneiksi talousmaailman valtaapitäviksi, joiden kanssa kukaan ei halua olla tekemisissä, ja teoksen näkemys on kokonaisuudessaan tarkasteltuna hyvin antisemitistinen.⁵ Myös tunnetun suomalaisen kulttuurintutkijan Knut Leonard Tallqvistin teos *Juutalaiset ja me* oli ilmestynyt vuonna 1910, ja se käsitteli nimensä mukaisesti lähinnä juutalaisten ja kristittyjen eroavaisuuksia.⁶

Samaisella vuosikymmenellä suomalaisia puhututti myös Ranskassa 1800- ja 1900-lukujen taitteessa sattunut Dreyfusin tapaus.⁷ Kyseisessä tapauksessa syytön juutalainen mies tuomittiin maanpetoksesta. Aikalaiskontekstin osalta on tärkeää myös niin kutsuttujen *Siionin viisaiden pöytäkirjojen* esiintyminen ja levinneisyys 1900-luvun alkuvuosina. Pöytäkirjat ehtivät saada tukevan jalansijan eurooppalaisissa valtioissa, ennen kuin ne paljastuivat juutalaisvastaisiksi väärennöksiksi, joita käytettiin juutalaisvihan perusteena ja oikeutuksena.⁸

³ Lundgren 2002, 18–19.

⁴ “Väestömuutokset ja väkiluku, 1749–2024”. Tilastokeskuksen verkkosivut.

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_synt/statfin_synt_pxt_12dx.px/table/tableViewLayout1/> [luettu 26.11.2025]. Taulukkoon täytyy itse valita tarkasteltavaksi kohteeksi väkiluku sekä vuodet 1920–1929.

⁵ Ford 1924, 30–31.

⁶ Tallqvist 1910, passim.

⁷ Ahonen 2024, 10.

⁸ Elo et al. 2008, 12–14; Hanski 2006, 207–208.

Tämän tutkielman primäärilähteissä sanaa antisemitismi tai sen johdannaisia ei esiinny, joten sitä ei käytetä myöskään lähteitä käsitellessä. Antisemitismi sanana tunnettiin kyllä maailmalla jo 1870-luvulla ja Suomessakin kymmenisen vuotta myöhemmin.

Antisemitismillä myös tarkoitetaan yleisesti juutalaisvastaisuutta, mutta antisemitismitutkimus laajeni ja moninaistui Suomessa vasta holokaustin jälkeen.⁹

Juutalaisvastaisuudelle on olemassa myös useita eri selitys-, määritelmä- ja luokittelumalleja.¹⁰ Tässä tutkielmassa käytetään juutalaisiin kohdistetuista vihamielisistä käsityksistä termiä juutalaisvastaisuus.¹¹ Tutkielman primääriaineiston luonteesta johtuen juutalaisvastaisuuden ilmentymistä tutkitaan sen kirjallisissa muodoissa, esimerkiksi ilmaisuissa tai negatiivissävytteisessä kuvailussa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tämä tutkielman päätutkimuskysymys on se, miten ja millaisina suomalaiset ei-juutalaiset näkivät juutalaiset ja juutalaisuuden 1920-luvulla. Aiheen laajuuden huomioiden tarkentavia tutkimuskysymyksiä on useampia. Pidettiinkö juutalaisia kovin erilaisina kristittyihin verrattuna? Halveksittiinko heitä uskontoon tai tapoihin perustuen? Hyväksyttiin heidät kansalaisoikeuksien saamisen lisäksi myös sosiaalisesti osaksi suomalaista yhteiskuntaa? Oliko suhtautuminen juutalaisiin Suomessa samanlaista kuin ulkomailla, vai ilmenikö kansallisia tai alueellisia eroja?

Aikalaistermein kuvattuna tämän tutkielman tutkimuskohde on ”Suomen juutalaiskysymys”, jota tutkitaan primäärilähteistä nousevien diskurssien avulla. Juutalaiskysymys-termi on esiintynyt Saksassa jo 1840-luvulla, ja primäärilähteissä termi esiintyy useampaan otteeseen.¹² Nykykontekstissa sana mielletään usein kuvaamaan Saksan kansallissosialistien juutalaisvihan kärjistymistä ja tuhoamisleirien rakentamisen aloittamista toisen maailmansodan aikana. On tiedostettava, että tämän tutkielman primäärilähteissä sanan merkitys ei rinnastu tähän yleiseen konnotaatioon.¹³

1920-luvulla suomalaisessa kielenkäytössä oli myös tyypillistä, että yhteiskunnan mullistuksista ja ajankohtaisista aiheista keskustellessa niistä puhuttiin kysymyksinä. Oli

⁹ Ahonen 2024, 6; 8; 15.

¹⁰ Hanski 2006, 19–24.

¹¹ Tässä tutkielmassa juutalaisvastaisuuden määritelmän pohjana on käytetty Ahosen (2024) ja Hanskin (2006) teoksia.

¹² Kuparinen 1999, 136; 139–140.

¹³ Sana 2024, 72.

työväenkysymys ja valtiomuotokysymys, aivan kuten juutalaiskysymyksenkin. Toki juutalaiskysymykseen liittyy primäärilähteissäkin juutalaisvastaisia sävyjä, mutta aivan natsi-Saksan juutalaiskysymyksen kaltainen tämä Suomen kysymys ei ole. Täten tässäkin tutkielmassa käytetään vastedes juutalaiskysymys-termiä tarkoittamaan Suomen juutalaisista käytyä keskustelua ja ajatustenvaihtoa.¹⁴

Tässä tutkielmassa hyödynnetään tutkimusmetodinä diskurssianalyysiä, sillä primäärilähteinä on julkisia lehtileikkeitä 1920-luvun sanomalehdistä. Metodi on kiinnostunut erityisesti kielen käytöstä sekä sen luomista tai välittämistä käsityksistä. Metodilla avulla aineistosta on eroteltavissa eri diskursseja juutalaisiin ja juutalaisuuteen liittyen. Diskurssianalyysi nojaa käsitykseen kielestä sosiaalisena konstruktiona, joka myös rakentaa todellisuutta eikä vain kuvaile sitä.¹⁵ Kyseisen käsityksen valossa tässä tutkielmassa oletetaan, että primäärilähteinä olevien lehtileikkeiden kirjoittajat eivät vain kuvaile juutalaisia, vaan myös luovat lukijoilleen alati muovautuvaa kuvaa heistä ihmisryhmänä.

Diskurssianalyysin lisäksi tässä tutkielmassa käytetään primäärilähteiden analysoinnin tukena kielellisen historian tutkimuksen menetelmiä. Nimensä mukaisesti metodi sisältää historian tutkimuksellisia piirteitä. Kielellinen historian tutkimus on myös moniulotteista ja sillä on erilaisia lähestymistapoja ja suuntauksia tutkimuskohteesta riippuen.¹⁶ Erään metodin menetelmän, historiallisten aineistojen diskurssianalyysin, voi myös käsittää osaksi kielellistä historian tutkimusta, joten tässä mielessä metodit ovat hieman limittäiset.

1.3 Primäärilähteet

Primäärilähteinä tässä tutkielmassa on 14 lehtikirjoitusta 1920-luvun suomalaisista sanomalehdistä. Sanomalehdet ovat *Heinolan Sanomat*, *Kaiku*, *Kainuun Sanomat*, *Kajaani*, *Kansan Lehti*, *Karjalan Aamulehti*, *Karjalan Maa*, *Kauppalähti*, *Keskipojanmaa*, *Maakansa*, *Maaseudun Sanomat*, *Uusi Suomi* sekä *Viikkosanomat*. Kyseiset lehdet tulivat valituksi aineistoon, sillä ne muodostavat melko kattavan maantieteellisen otannan Suomesta. 1920-luvulla oli tavallista, että sanomalehdet toimivat jonkin tietyn puolueen äänenkannattajina tai olivat muutoin poliittisesti sitoutuneita. Myös edellä mainitut tässä tutkielmassa lähteinä olevat lehdet voi sijoittaa vahvasti aikansa politiikkaan. Poliittisen suuntautumisen ilmaiseminen

¹⁴ Alan tutkijat määrittelevät termin hieman eri tavalla; esim. Elina Sana tarkoittaa Suomen juutalaiskysymyksellä nimenomaan Suomessa esiintynyttä juutalaisvastaisuutta.

¹⁵ Jokinen et al. 2016, 17.

¹⁶ Ihalainen ja Valtonen 2022, 6–7.

on tutkielman taustoituksen kannalta olennaista, ja se voi luoda tarvetta myös jatkotutkimuksille.

Aineiston ainoa puoluekannatukseltaan sitoutumaton, myöhemmin tosin talouspoliittisia näkemyksiä omaksunut lehti on *Viikkosanomat* (toisinaan kirjoitusasultaan myös *Viikko-Sanomat*).¹⁷ Maalaisliittolaisiksi lehdiksi olivat aineistosta tunnustautuneet *Kainuun Sanomat*, *Karjalan Maa*, *Keskipohjanmaa* ja *Maakansa*. *Karjalan Aamulehti* oli porvarillinen maatalousvaikuttajien ja kansanpuolueen äänenkannattaja. Kokoomuksen äänitorvia olivat puolestaan *Uusi Suomi*, *Kajaani* sekä *Heinolan Sanomat*, joka oli 1920-luvun lopulla jopa lapualaismielinen. *Kansan Lehti* julistautui sosialidemokraattiseksi lehdeksi, oululainen *Kaiku* vanhasuomalaiseksi ja *Maaseudun Sanomat* edistyspuolueen kannattajaksi. *Kaupparehti* taas edisti Suomen Liikemies-Yhdistyksen asiaa.¹⁸

On huomioitava, että kaikissa lehtileikkeissä kirjoittaja ei ole tiedossa tai se on ilmaistu nimimerkillä. Tämä on harmillista, sillä kirjoittajat ilmaisevat varsin vahvojakin mielipiteitään juutalaisiin tai juutalaisuuteen liittyen. Tilanteessa, jossa kirjoittaja ei ole tiedossa, kirjoitus on lehden virallinen kanta, ja sellaisena sitä silloin myös tässä tutkielmassa käsitellään. Primäärilähteinä olevat sanomalehdet ovat ilmestyneet kevään 1921 ja syksyn 1929 välillä, ja joukossa on hyvin erilaisia juutalaisiin tai juutalaisuuteen liittyviä kirjoituksia. Huomionarvoista on myös se, että lähes kaikki aiheeseen liittyvät kirjoitukset ovat ilmestyneet lehtien etusivuilla, mikä saattaa osaltaan kertoa aiheen tärkeydestä ja kiinnostavuudesta.

Lehtileikkeistä on eriteltävissä mainintoja juutalaisista ja heidän asemastaan sekä olosuhteistaan Suomessa. Heidät liitetään myös useampaan otteeseen talousrikoksiin, vilpilliseen kaupankäyntiin ja veronkiertoon, mikä vahvistaa Henry Fordinkin esittämää stereotypiaa raharikkaasta mutta alati huiputtavasta juutalaisesta.¹⁹ Suomalainen lehdistö uutisoi ilmeisen aktiivisesti myös ulkomaan uutisia liittyen juutalaisiin, sillä niistä on esimerkkejä muun muassa Lähi-idästä ja Saksasta. Myös uutiset itänaapurin poliittisesta kehityksestä ovat vahvasti esillä, sillä vuosikymmenen vaihteen vallankumousten myötä Neuvostoliitto perustettiin vuonna 1922.

¹⁷ Tommila et al. 1988, 271.

¹⁸ Tommila et al. 1987, 48; 60; 173; 182; 183; 189; 190; 242; 264; 280; 281; 345.

¹⁹ Ford 1924, passim.

2 Juutalaisten asema ja olot suomalaisessa yhteiskunnassa

Suomessa on ollut juutalaisia tiettävästi 1780-luvulta lähtien. Kahden vuosisadan aikana he ovat juurtuneet myös yhä vahvemmin pysyväksi osaksi Suomen yhteiskuntaa. Kristityssä valtiossa juutalaiset ovat kuitenkin olleet toissijainen ryhmä, mistä kertoo esimerkiksi se, että juutalaiset saivat ensimmäisen virallisen synagogansa Suomeen vasta vuonna 1870.

Uskontokuntien edustajat ovat kuitenkin onnistuneet elämään rinnakkain sen suuremmilla kahnauksilla.²⁰

1920-luvulla juutalaiset nähtiin yleisesti jonain muuna kuin suomalaisina, mikä on havaittavissa myös primääriaineistossa. Aineistosta kaksi lehtileikettä käsittelevät nimenomaan juutalaisten asemaa ja oloja suomalaisessa yhteiskunnassa. Nämä leikkeet ovat nimeltään ”Juutalaiskysymys” sekä ”Tietoja juutalaisten seurakuntaoloista Suomessa”. Ne muodostavat ensimmäisen diskurssin, joka käsittelee Suomen juutalaiskysymystä. Myös muissa lehtileikkeissä kirjoitetaan tästä temasta, mutta niiden pääteema on jokin muu.

2.1 Juutalaisia pidetään ongelmana

Antti J. Pietilä kirjoittaa *Heinolan Sanomissa* 14.9.1921 vahvoin mielipitein otsikolla ”Juutalaiskysymys”.²¹ Juutalaiset olivat saaneet täydet kansalaisoikeudet Suomessa vain muutamaa vuotta aiemmin, vuonna 1918. Pietilä ei vaadi kirjoituksessaan oikeuksien poistamista, mutta pitää juutalaisia sitäkin suurempana ongelmana Suomessa. Hän kirjoittaa: ”Joka tapauksessa alkaa juutalaiskysymys meillä olla uudessa vaiheessa, joka ansaitsee vakavaa huomiota.” Pietilä syyttää juutalaisia rikollisuudesta ja väittää heidän ajavan vain omaa etuaan, mikä oli ollut jo vuosisatoja valitettavan yleinen näkemys juutalaisista.²²

Antti J. Pietilä oli pappi ja teologian professori, joka kirjoitti aktiivisesti sanomalehdissä, mutta julkaisi myös omia, usein uskontoon tavalla tai toisella liittyviä kirjasia.²³ Pietilän tausta ja ammatti on otettava huomioon hänen mielipidekirjoitustaan tarkastellessa. Hän oli harras kristitty, joka on myös ajanut aktiivisesti oman uskontonsa asiaa ja kertonut

²⁰ Lundgren 2002, 16–17; Kuparinen 1999, 271.

²¹ *Heinolan Sanomat* 14.9.1921, Antti J. Pietilän mielipidekirjoitus ”Juutalaiskysymys”.

²² Kuparinen 1999, 122–123.

²³ ”Pietilä, Antti Jaakko (1878–1932)”. Kansallisbiografian verkkosivut. <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3006>> [luettu 5.11.2025].

mielipiteitään julkisesti. Hänen käsityksensä juutalaisista ja suhtautumisensa heihin ei ole siis ainakaan uskonnon puolesta kovin objektiivinen.

Pietilän kirjoitus luo stereotyyppien avulla lukijalleen mielikuvan juutalaisista maanvaltaajina ja eräänlaisina pyrkyreinä: Hän myös aktiivisesti leimaa kirjoituksessaan juutalaisia kokonaisuena ihmisryhmänä, mikä kuvastaa omaa aikaansa.²⁴ Vielä 1920-luvulla juutalaisuus oli vahvasti sekä uskonto että kansallisuus, mikä oli omiaan luomaan eroa ei-juutalaisiin suomalaisiin.²⁵ Vaikka henkilö olisi syntynyt Suomessa, hänet nähtiin tuolloin juutalaisuutensa vuoksi ei-suomalaisena.

Pietilän kirjoitus on räikeän juutalaisvastainen, sillä Pietilä pyrkii siinä aktiivisesti leimaamaan ja toiseuttamaan juutalaisia. Hän kirjoittaa muun muassa seuraavasti: ”[...] ja tuskin on sitä keinottelun muotoa, jota he eivät olisi ehtineet maassamme yrittää tänä keinottelulle niin otollisena aikana.” Pietilä pitää juutalaisia myös erillisenä rotuna, mikä oli 1800-luvulta natsi-Saksan kukistumiseen saakka varsin syvälle juurtunut käsitys. Rotuoppi juutalaisista saavutti tuona ajanjaksona pisteen, jossa ulkonäköön liittyvät piirteet sidottiin erottamattomaksi osaksi haitallisia stereotyyppioita koskien juutalaisia.²⁶ Ulkonäköön saakka Antti J. Pietilä ei kuitenkaan kirjoituksessaan juutalaisvastaisuuttaan ulota.

Pietilän kirjoituksessa erityisen kiinnostavaa on se, että hän käyttää termiä kansainvälinen juutalainen: ”[...] kansainvälinen juutalainen on aina valmis vainoamaan ne tienoot, joissa on tilaisuus ponnistautua pinnalle, ja heitä tulvehtii niihin loppumattomana virtana.” Termi esiintyi Suomessa ensimmäisen kerran jo 1900-luvun alkuvuosina.²⁷ Kansainvälinen juutalainen oli juutalaisvastaisessa mielessä keksitty viholliskuva, jossa juutalaiset valloittavat maailman.²⁸ Yhtenä syynä näinkin hurjiin kuvitelmiin voi pitää sitä, ettei juutalaisilla ollut ennen Israelin valtion syntyä omaa valtiota. Tähän myös Antti J. Pietilä mitä ilmeisimmin viittaa termiä käyttäessään. Sanomalehden julkaisuajankohdan huomioon ottaen ei ole myöskään tietoa siitä, onko Pietilä kenties lukenut Henry Fordin teoksen sen alkuperäiskielellä ja innoittunut siitä.

Pietilä pitää juutalaisia merkittävänä ongelmana Suomessa, mikä on Suomen juutalaisten tuolloisen lukumäärän huomioon ottaen liioiteltua. Ylipäänsä Pietilän kirjoituksen kaltainen

²⁴ Kuparinen 1999, 271.

²⁵ Lundgren 2002, 38–39.

²⁶ Kuparinen 1999, 147; 154–158.

²⁷ Suonpää 2025, 78.

²⁸ Kuparinen 1999, 206.

juutalaiskysymyksen suurentelu ja liioittelu antaa tilaa lähinnä juutalaisvastaiselle ajattelulle. Pietilä korostaa juutalaisten toiseuttamista peräänkuuluttamalla suomalaisten kansallishenkisyyttä ja vaatimalla aktiivisia toimia juutalaisia vastaan: ”On yhtä tärkeää, että juutalaisuutta vastaan luodaan luja suomalaiskansallinen itsetajunta, jota on nimenomaan karaistu kullan houkutusia vastaan.” Hänen kirjoituksestaan ei kuitenkaan käy ilmi, millaisia konkreettisia toimia hän toivoisi tehtävän.

Toisessakin lähdeaineiston kirjoituksessa mainitaan Suomen juutalaiskysymys. Nimimerkki Wasaran kirjoituksessa ”Taloudellinen tilanne kärjistymässä” hän syyllistää juutalaisia huonosta taloudellisesta tilanteesta.²⁹ Wasara kirjoittaa: ”Näiden ja muiden tässä mainitsematta jääneiden kansojen taloudellisten pulien takaa tulee yhä selvemmin esille – juutalaiskysymys.” Hän ei tarkenna, miten juutalaiskysymys tulee esille. Wasara pitää juutalaisia kuitenkin selvästi ongelmana Suomessa, sillä hänen mukaansa he rapauttavat maan talouden ja syöksevät siten kansakunnan turmioon. Wasara ei kuitenkaan erittele mainitsemaansa juutalaiskysymystä sen tarkemmin, olettaen lukijan ymmärtävän, mitä hän tarkoittaa.

Diskurssin Suomen juutalaiskysymyksestä voi näiden lehtikirjoitusten perusteella ymmärtää ainakin kahdella eri tapaa. On olemassa juutalaiskysymys kaikkien muiden yhteiskunnallisten kysymysten joukossa, jonka taustalla on vilpitiön kiinnostus yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Sen kautta pohdiskellaan muun muassa juutalaisten kansalaisoikeuksien saamista Suomessa sekä tarkastellaan juutalaisia eri uskontokunnan edustajina kristittyihin verrattuna. Toisaalta on juutalaiskysymyksen käsittäminen pikemminkin ongelmana kuin kysymyksenä, mikä kertoo kirjoittajien juutalaisvastaisuudesta. Sekä Antti J. Pietilän että nimimerkki Wasaran kirjoitukset ja sanavalinnat edustavat jälkimmäistä lajia, sillä he eivät näe juutalaisissa mitään hyvää tai normaalia, ja pyrkivät leimaamaan koko juutalaisten ryhmää Suomessa.

2.2 Juutalaisten olot puhuttavat

Maaseudun Sanomat kirjoittaa 23.8.1924 raportinomaisesti Suomen juutalaisista otsikolla ”Tietoja juutalaisten seurakuntaoloista Suomessa”.³⁰ Lehti on haastatellut Helsingissä nimettömäksi jäävää mutta asiaan perehtynyttä henkilöä, jonka mukaan Suomessa on noin

²⁹ *Kainuun Sanomat* 1.8.1922, nimimerkki Wasaran kirjoitus ”Taloudellinen tilanne kärjistymässä”. Kirjoituksen sisältöä käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.

³⁰ *Maaseudun Sanomat* 23.8.1924, ”Tietoja juutalaisten seurakuntaoloista Suomessa”.

2 000 seurakuntiin liittyntä juutalaista. Lehtikirjoituksen sävy juutalaisuutta kohtaan on ihmettelevä, ja siinä kuvaillaan juutalaisen seurakunnan toimintaa, tehtäviä sekä uuden ylipappin valintaa. Ihmettely sekä runsas informaation tarjoaminen vaikuttaa kumpuavan siitä, että aihe ei ole lehdelle tuttu. Lehti myös selittää juutalaisuuteen liittyviä nimikkeitä kristinuskon avulla:

Helsingin seurakunnan esimiehellä, rabbilla, onkin korkein asema, hänen arvonsa tavallaan vastaa meidän rovasti-arvoamme, jotavastoin Turun ja Viipurin rabbit vastaavat meidän apulaispappejamme.

Kirjoitusta lukiessa on huomioitava, että sen näkökulma on Helsinki-keskeinen, eikä se siksi välttämättä anna tarkkaa kuvaa muiden Suomen juutalaisseurakuntien oloista. 1920-luvulla juutalaisseurakunnat olivat keskittyneet Helsinkiin, Turkuun ja Viipuriin.³¹

Kirjoitus antaa kuitenkin hyödyllistä tietoa juutalaisten määrästä, asemasta ja oloista Suomessa vuonna 1924. Siinä muun muassa mainitaan, että suurin osa Suomen juutalaisista on myös Suomen kansalaisia ja että nämä juutalaiset ovat usein joko syntyneet Suomessa tai olleet maassa jo pitkään. Tämä kirjoituksen huomio Suomen juutalaisväestöstä herättää kysymyksen siitä, miksi heitä ei kansalaisuudesta ja pitkästä maassaolosta huolimatta kohdella tasavertaisesti ei-juutalaisten suomalaisten kanssa. Juutalaisista kerrotaan tarinaa, jossa he ovat jotain muuta kuin suomalaisia, tai vähintäänkin jollain tavalla väärin suomalaisia.

Vaikka *Maaseudun Sanomat* ihmettelee juutalaisuutta, se myös puolustaa Suomen juutalaisten oloja. Kirjoituksessa todetaan Suomen juutalaisväestöllä olevan varsin hyvät olot moniin muihin maihin verrattuna, mikä kyllä pitikin tuolloin paljolti paikkaansa.³² Lehti kertoo:

Suomen tultua itsenäiseksi ja juutalaistenkin saavutettua suuremman uskonvapauden kuin ennen (vaikka ovathan Suomessa juutalaisten oikeudet jo ennenkin olleet suuremmat kuin moniaalla muualla)[...]

Suomen juutalaisilla todetaan olevan myös omia kulttuuririentoja ja urheilupyrimyksiä, toisin sanoen heillä on siis vapaus harrastaa ja viettää vapaa-aikaa. Urheilupyrimyksillä

³¹ Lundgren 2002, 19.

³² Kuparinen 1999, 271.

saatetaan viitata samaisen vuoden 1924 Pariisin kesäolympialaisiin, joissa suomenjuutalainen Elias Katz voitti kansallissankari Paavo Nurmen sekä Ville Ritolan kanssa 3 000 metrin joukkuejuoksun kultaa.³³

Kirjoituksessa juutalaisia kutsutaan toistuvasti ”Mooseksen uskolaisiksi”, millä luodaan tietoista erontekoa kristittyihin. Myös Knut Leonard Tallqvist mainitsee useampaan otteeseen teoksessaan *Juutalaiset ja me* Mooseksen lain, jota juutalaiset hänen mukaansa hartaasti noudattavat. Tällä hän viittaa juutalaisten kirjoituskokoelmaan Talmudiin, jonka tarkoitus on täydentää Raamattua.³⁴ On mielenkiintoista, miten erilaisina kristityt ovat pitäneet juutalaisia, joiden uskonto perustuu kuitenkin samaan pyhään kirjaan, Raamattuun. Toki juutalaiset uskovat vain kirjan ensimmäiseen osaan, Vanhaan Testamenttiin, kun taas kristityt pohjaavat uskonsa myös Uuteen Testamenttiin.

Maaseudun Sanomien kirjoitus on aineistosta ainut, joka käsittelee vain ja ainoastaan Suomen juutalaisten olosuhteita. Aihetta kuitenkin sivuaa *Kaiku*-lehden pieni kirjoitus, jonka mukaan Kansainliitto aikoo käsitellä juutalaisten oikeuksien toteutumista Suomessa.³⁵ On merkittävä tieto, että Kansainliiton kaltainen suuri kansainvälinen toimija on ollut kiinnostunut Suomen kokoisen valtion vähemmistöryhmien oloista.

Juutalaisten saamat täydet kansalaisoikeudet ovat selvästi herättäneet keskustelua koskien juutalaisten oloja Suomessa. Osa suomalaisista on pitänyt oikeuksien myöntämistä edistyksellisenä, osa taas kritisoinut sitä. Suomen juutalaisia ei ole kuitenkaan systemaattisesti vainottu 1920-luvulla, vaikka heitä on aktiivisesti toiseutettu.³⁶ Heitä on ollut verrattain vähän, ja juutalaisseurakunnat olivat keskittyneet muutamaaan suureen kaupunkiin. On siis todennäköistä, ettei suuri osa suomalaisista ole esimerkiksi tavannut yhtäkään juutalaista henkilökohtaisesti. Kansan tieto on voinut olla pitkälti kertomusten, kuulopuheiden ja sanomalehdistön varassa, ja ne puolestaan ovat saaneet vaikutteita stereotyyppioista.

Juutalaisuuden muotoileminen kertomukseksi ei-juutalaisilta toisille ei-juutalaisille luo diskurssianalyttisen valta-aseman, joka vaikuttaa kertomuksen kulkuun ja sen sisältöön.³⁷ Vaikka esimerkiksi *Maaseudun Sanomat* on haastatellut lehtikirjoitustaan varten

³³ Lisää suomenjuutalaisten urheilusta esim. Rony Smolarin ja Adiel Hirschovitsin teoksessa *Makkabi. Helsingin juutalaisen urheiluseuran historia* (2016).

³⁴ Tallqvist 1910, passim.

³⁵ *Kaiku* 2.7.1921, ”Suomen edustajat palanneet Pariisiin”. Kirjoituksen sisältöä käsitellään tarkemmin luvussa 4.

³⁶ Kuparinen 1999, 272–273.

³⁷ Ihalainen ja Valtonen 2022, 39; 142–144.

juutalaisuuteen perehtynyttä henkilöä, ei ole varmuutta siitä, millä tavoin ja mistä lähtökohdista tämä henkilö on tietonsa saanut. Tietoa ei ole siitäkään, onko haastateltu itse juutalainen, mikä asettaa juutalaisten toimijuuden epäselväksi heitä itseään koskevissa kysymyksissä.³⁸ Juutalaisten jättäminen ulkopuolelle heidän elämänsä käsittelevää kertomusta muodostettaessa viestii koko ryhmälle, ettei heidän asioistaan olla todellisuudessa kiinnostuneita.

³⁸ Ihalainen ja Valtonen 2022, 57–58.

3 Viholliskuvia juutalaisista – rikollisia ja veronkiertäjiä, bolševisteja ja maailmanvalloittajia

Primäärilähteistä kuusi kappaletta koskee viholliskuvia juutalaisista. Kyseiset lehtileikkeet käsittelevät muun muassa verojen kavaltamista, niin kutsuttujen ulkomaalaisten liiketoimintaa Suomessa ja valtion taloudellista tilannetta sekä bolševismin uhkaa tulevien eduskuntavaalien yhteydessä. Mukana on myös matkamuistelma ulkomailta sekä katkelma, jossa pohditaan juutalaisen kansan syntyä. Vain yksi kirjoittaja on kirjoittanut omalla nimellään.

Viholliskuvat ovat mielikuvia, joissa kuvattu vihollinen esitetään negatiivisessa ja uhkaavassa valossa, tarkoituksenaan vaikuttaa ihmisten käsityksiin vihollisesta. Viholliskuvat kuuluvat propagandan piiriin, ja niiden tarkoitus on osaltaan sekä luoda ryhmäidentiteettiä että aktiivisesti sulkea kyseessä oleva vihollinen ulos ryhmästä.³⁹ Viholliskuvilla on tarttumapintaa myös kielellisyyden kanssa, sillä niissä vihollinen käsitteellistetään kielen avulla.

Juutalaisista luotujen viholliskuvien taustalla vaikuttavat paljolti jo olemassa olevat stereotypiat juutalaisista. Stereotypiat luovat osaltaan kielellistä todellisuutta, minkä avulla myös juutalaisten vastustajat perustelevat ja oikeuttavat oman juutalaisvastaisuutensa. Juutalaisvastaisuuden voi jakaa esimerkiksi uskonnolliseen, taloudelliseen ja poliittiseen juutalaisvastaisuuteen.⁴⁰ Näistä kaikista on luotu oma stereotypiansa, kuten Mooseksen uskolainen, veroilla keplotteleva juutalainen, juutalaisbolševisti ja kansainvälinen juutalainen. On tärkeää tiedostaa, että stereotypiat vaikuttavat vahvasti viholliskuviin.

Toinen huomioitava tekijä on yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentuminen sanojen avulla. Käsittelyssä olevissa lehtileikkeissä kirjoittaja on päättänyt käyttää tiettyjä sanoja, joilla on tai jotka luovat kulttuurisia merkityksiä. Vieläpä koska kyseessä ovat julkiset sanomalehdissä ilmestyneet kirjoitukset, sanojen kulttuuriset merkitykset sitoutuvat väkisinkin ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Lehtileikkeissä kirjoitetut sanat eivät elä tyhjiössä, vaan niillä on vaikutus laajaan joukkoon lukijoita.⁴¹

³⁹ Suonpää 2025, 130–132.

⁴⁰ Hanski 2006, passim.

⁴¹ Jokinen et al. 2016, 267.

Juutalaisista on aikojen saatossa luotu lukuisia eri viholliskuvia, jotka on sitten valjastettu kulloinkin sopivaan käyttöön. Aineistosta erottuvat ainakin viholliskuvat juutalaisista talousrikollisina ja idästä tulevana bolševisteina. Lisäksi lehtileikkeistä nousevat esille varsin laajalle levinneet teorit kansainvälisestä juutalaisesta ja juutalaisten maailmanvalloituksesta. Viimeksi mainittuja ohjaa pelko siitä, että juutalainen kansa, jolla ei ole omaa valtiota, soluttautuu kaikkiin maailman valtioihin, valloittaa ne ja pakottaa juutalaisiksi.

Nämä kolme viholliskuvadiskurssia koskevat sekä oman yhteiskunnan, tässä tapauksessa Suomen, sisältä sekä sen ulkopuolelta tulevia uhkia. Kaikkiin viholliskuviin, joissa pelko kohdistuu ensisijaisesti Suomen rajojen ulkopuolelta tulevaan uhkaan, liittyy myös pelko siitä, että uhka soluttautuukin Suomen sisäpuolelle ja tuhoaa yhteiskunnan sisältä käsin. Erityisesti juutalaisten kohdalla tällainen ulkoisen uhan muuttuminen sisäiseksi nähtiin selvästikin juutalaisten synnynnäisenä ominaisuutena keplotella taitavasti omien etujensa ajamiseksi.

Vaikka lehtileikkeet on tässä tutkielmassa jaoteltu mainittuihin kolmeen diskurssiin niiden pääpainotuksen mukaan, on otettava huomioon, että useissa leikkeissä luodaan yhtä aikaa useampia viholliskuvia juutalaisista. Tämä vaikuttaa olleen aineiston perusteella myös varsin yleistä, mutta tutkielman rakenteen kannalta on selvempää tutkia diskursseja sen mukaan, mihin viholliskuvaan niissä on eniten keskitytty. Koska viholliskuvien luomisessa on käytetty hyväksi stereotypioita juutalaisista, monet niistä ovat lähestulkoon kopioita toisistaan.

3.1 Juutalaisbolševistit tulevat

K. K. Aron *Karjalan Aamulehdessä* 20.2.1924 julkaistu kirjoitus ”Eduskuntavaalit ja kotimainen bolševismi” luo viholliskuvaa niin kutsutusta juutalais-venäläisestä bolševismista, joka on hänen mukaansa rantautumassa Suomeenkin.⁴² Aro kirjoittaa:

Kansaamme uhkaa yhä edelleen idästäpäin tuleva juutalais-venäläinen bolshevismi, jolla valitettavasti meidän maassamme on jo niin paljon kannattajia, että ne viime vaaleissa saivat huomattavan määrän edustajia eduskuntaankin.

Aro on huolissaan Suomen kommunistien aikeista, sillä kirjoituksen julkaisuajankohdasta reilun kuukauden päästä järjestetään eduskuntavaalit.⁴³ Hänen kirjoituksensa heijastelee oman

⁴² *Karjalan Aamulehti* 20.2.1924, K. K. Aron kirjoitus ”Eduskuntavaalit ja kotimainen bolševismi”.

⁴³ Myös Unkarissa esiintyi samankaltaista juutalaisten liittämistä negatiivisella konnotaatiolla bolševismiin, ks. Kuparinen 1999, 246–247.

aikansa antibolševismia, josta levitettiin propagandaa jo 1920-luvulla.⁴⁴ Aro toivookin kirjoituksessaan, ettei tulevaisuudessa vaaleissa eduskuntaan pääse yhtäkään kommunistia.

Kirjoituksen kontekstoinnin kannalta olennaisia ovat ainakin kaksi vaikutustekijää. Ensinnäkin, *Karjalan Aamulehden* konttori sijaitsi vuonna 1924 Viipurissa, jossa huoli neuvostoliittolaisista on voinut olla konkreettisempi maantieteellisen läheisyyden vuoksi. Toiseksi, K. K. Aro oli pappi, opettaja ja aktiivinen raittiuden puolestapuhuja. Hän kirjoitti paljon sanomalehdissä, mutta julkaisi myös aikakaudelle tyypillisesti omia pieniä kirjasia. Aro toimi koulutuksestaan huolimatta enemmän hallinnollisissa tehtävissä, mutta ei kuitenkaan säästellyt mielipiteidensä ilmaisemista.⁴⁵ Kirjoittajan uskonnollinen tausta on siis otettava huomioon tämän lehtikirjoitusta lukiessa.

Syyt siihen, miksi K. K. Aro kuvaa idästä tulevaa uhkaa nimenomaan juutalais-venäläiseksi bolševismiksi, ovat moniulotteisia. Neuvostoliitossa oli Suomeen verrattuna huomattavasti suurempi juutalaisväestö, ja toisaalta myös äänekkäitä juutalaisuuden vastustajia.⁴⁶ Myös melko vastikään perustettu kansainvälinen kommunistien yhteistyöjärjestö Kommunistinen internationaali (lyhennettynä Komintern, 1919–1943) on voinut vaikuttaa kirjoittajan näkemyksiin bolševismista. Kominternin johtohahmoissa juutalaiset olivat nimittäin yliedustettuina, kenties näkyvimmin Lev Trotski.⁴⁷ Huomiota herättävä sattuma on myös se, että myös kommunismin oppi-isä Karl Marx oli juutalainen.

Aro erittelee kirjoituksessaan idästä tulevan ja kotimaisen bolševismin, joista Suomen ulkopuolelta tuleva liike on hänen mielestään ehdottomasti pahempi. Kirjoituksen julkaisuaikaan Suomessa on ollut voimassa alkoholin käytön kieltävä kieltolaki, joka on ymmärrettävästi osaltaan aiheuttanut keskustelua. Aro kehottaakin kirjoituksessaan ylipäättään lakien ja säädösten noudattamiseen, ja toteaa niiden rikkojien olevan yhteiskunnan vihollisia ja itse asiassa vähän jopa bolševisteja. Hän kirjoittaa:

[...] Suomen kansan on, jos se tahtoo säilyttää, edelleen kehittää ja vakaannuttaa lainalaista yhteiskuntajärjestystensä, edessä olevissa eduskuntavaaleissa toimittaa niin, että valtiopäiville valitaan vain sellaisia edustajia, jotka eivät kannata juutalaisvenäläistä enemmän kuin

⁴⁴ Suonpää 2025, 12.

⁴⁵ "Aro, Kaarle (1876–1958)". Kansallisbiografian verkkosivut. <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3014>> [luettu 5.11.2025].

⁴⁶ Elo et al. 2008, 12.

⁴⁷ Kuparinen 1999, 271–272; "Trotski, Lev (1879–1940)". Kansallisbiografian verkkosivut. <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4207>> [luettu 5.11.2025].

kotimaistakaan kommunismia, vaan itse tunnollisesti noudattavat voimassaolevia lakeja ja koettavat saada muutkin kansalaiset niitä noudattamaan sekä sillä pohjalla työskennellen tahtovat kehittää ja vakaannuttaa yhteiskuntalaitostamme.

Hän siis rinnastaa juutalaiset bolševisteihin ja lainrikkojiin, tiedostaen kirjoituksensa julkaisun julkisessa sanomalehdessä. Mielleyhtymä on täten tietoisesti valittu.

Kajaani kirjoittaa 20.8.1928 suivaantuneesti otsikolla ”Kun oloistamme valehdellaan ulkomailla”.⁴⁸ Kirjoituksessa kerrotaan, että eräs tanskalainen sosialisti, Lyngsie, on levittänyt väärää tietoa Suomen sisäisistä oloista ja työväen asemasta. Tämä henkilö kuvaillaan valehtelevaksi maanvaivaksi ja neuvostomieliseksi petturiksi. Kirjoituksessa maalailaan myös uhkakuvia Neuvostoliiton suunnitelmista mustamaalata Suomea ja siten nostattaa Suomen työväki kapinan kautta valtaan. Lehti kirjoittaa Tanskasta: ”Näin ovat Moskovan juutalaisbolševistiset johtajat saavuttaneet ainakin yhdessä maassa tarkoituksena Suomen olojen mustaamisessa.” Kirjoituksen Neuvostoliitto-vastaisuuden kannalta huomioitavaa on, että siinä käytetään Suomen sisällissodasta nimitystä vapaussota, mikä kertoo lehden samastumisesta enemmän valkoisiin kuin punaisiin.

Koska *Kajaanin* kirjoituksen sävy on niin tulistunut, kyseessä olevan tanskalaisen on täytynyt loukata syvästi lehdelle tärkeää aihetta. Kysymykseksi jääkin se, millainen loukkaus on oikein tapahtunut. Ovatko Lyngsien tiedot Suomen oloista olleet niin väärinä, että lehti ilmaisee suuttumuksensa siksi niin vahvasti? Toinen vaihtoehto on se, että tanskalaisen tiedot ovat edes osittain oikeita, eikä lehti halua, että tieto Suomen todellisesta tilanteesta leviää ulkomaille. Varmaa on vain se, ettei *Kajaani* missään nimessä halua, että Suomi liitetään edes ajatuksen tasolla Neuvostoliittoon.

Juutalaisbolševisti-diskurssin keskiössä on voimakas pelko Neuvostoliittoa ja sen vaikutuspiiriä kohtaan. Kirjoituksissa on haluttu korostaa bolševikkien johtajien olevan juutalaisia, mutta niissä pelätään kuitenkin enemmän bolševismia kuin juutalaisuutta. Neuvostoliitossa oli kirjoitusten ilmestymisen aikaan toki suuri juutalaisväestö, mutta aineiston lehtikirjoituksissa ei olla kiinnostuneita siitä. Juutalaiset liitettiin bolševismiin todennäköisesti juuri neuvostojohtajien juutalaisuuden vuoksi, ja kirjoituksissa pelko kohdistuu juuri itänaapuriin ja sen poliittisen aatteen vaikutuksiin.

⁴⁸ *Kajaani* 20.8.1928, ”Kun oloistamme valehdellaan ulkomailla”.

On toisaalta helppoa ymmärtää, miksi juutalaiset on lisätty etuliitteeksi bolševisteista kirjoitettaessa, onhan aatteen johtohahmoissa ollut juutalaisten yliedustus. Yhdyssanan luoma miellelyhtymä on kuitenkin siinä mielessä virheellinen, etteivät suinkaan kaikki bolševistit olleet juutalaisia. Juutalaisbolševisti-diskurssi onkin oiva esimerkki sanojen luomasta todellisuudesta, joka voi perustua myös harhaolettamiin ja erehdyksiin.⁴⁹

3.2 Kansainvälinen juutalainen valloittaa maailman

Kansainvälinen juutalainen -termillä on yleisesti viitattu juutalaisvastaiseen teoriaan, jonka mukaan juutalaiset eri puolilla maailmaa soluttautuvat eri valtioihin ja lopulta valtaavat ne sisältä käsin, pakottaen valtion kansalaiset luopumaan omasta uskostaan. Apunaan tässä juutalaiset käyttäisivät kapitalismia ja kommunismia.⁵⁰ Termi on saanut kaikupohjaa muun muassa *Siionin viisaiden pöytäkirjoista* sekä siitä tosiasiaista, että juutalaisilla ei ollut ennen vuotta 1947 omaa valtiota.⁵¹ Kansainvälinen juutalainen -skenaarion mukaan juutalaiset pyrkivät salakavalasti saavuttamaan eräänlaisen maailmanlaajuisen johtoaseman.⁵² Tämän tutkielman primääriaineistosta kaksi lehtileikettä kuvaa tällaisia skenaarioita.

Nimimerkki A. P. kirjoittaa matkastaan Tanskaan muistelmassaan ”Matkani jälkeen VI”, joka on julkaistu *Karjalan Maassa* 16.9.1926.⁵³ Ei ole varmuutta siitä, kuka nimimerkin takana on. Kirjoituksessaan A. P. kauhistelee tanskalaisten korkeaa hintatasoa sekä muun muassa ihmettelee lukusanoja tanskan kielellä. Nopeasti ulkomaanmatkan kuvailu kääntyy kuitenkin juutalaisvastaisten mielipiteiden ilmaisuksi, mikä yllättää lukijan, joka on luullut saavansa lähinnä vinkkejä vierailukohteista Tanskassa. A. P. kirjoittaa: ”Mutta juutalaiset ja ryssät ne syövät soitollaan meiltä makeat leivät ja nitistävät niukkoja markkoja nuorisoltamme.” Ilmeisesti kirjoittaja pitää tärkeänä kertoa mielipiteensä juutalaisista ja venäläisistä julkisen sanomalehden kirjoituksessa, joka ei alun perin edes käsitellyt millään tavalla juutalaisia.

Nimimerkillä A. P. on melko nationalistinen näkemys hyvästä musiikista, sillä hänen mielestään uudemmat musiikin alan tuotokset ovat kerrassaan huonoja. Hänen mukaansa nimenomaan juutalaiset ja venäläiset tuottavat tällaista häpeällistä trendimusiikkia, josta hän ei pidä. Juutalaisten ja venäläisten niputtaminen yhteen voi kertoa samankaltaisesta

⁴⁹ Jokinen et al. 2016, 26.

⁵⁰ Hanski 2006, 205.

⁵¹ Kuparinen 1999, 199; 206–207.

⁵² Hanski 2006, 203–207.

⁵³ *Karjalan Maa* 16.9.1926, nimimerkin A. P. muistelmä ”Matkani jälkeen VI”.

Neuvostoliitosta ja Kominternista kumpuavasta negatiivisesta miellelyhtymästä, jollainen esimerkiksi K. K. Arolla todennäköisesti oli.

”Juutalaisten käsissä ovat enimmäkseen suurmaailman ravintola- ja tanssitupaorkesterit”, väittää A. P. Hän pitää juutalaisia myrkkynä, joka on jo levinnyt musiikkimaailmaan: ”Samat hyväntehtäjät [...] henkisesti myrkyttävät suuren maailman huvittelu- ja hulluttelupaikat.” A. P. ennustaa juutalaisten saavan tarkasti suunnitellen ja salakavalasti koko maailman vallan, jos sama kehityskulku jatkuu. Hän väittää juutalaisten asettavan pahan, omien sanojensa mukaan ”seemiläisen leiman” kaikkialle, minne he levittäytyvätään. Tämä kuitenkin osoittaa vain kirjoittajan oman juutalaisvastaisuuden.

Juutalaisten kuvaaminen eräänlaiseksi maailman myrkyksi on ikivanha juutalaisvastainen narratiivi. Sen juuret ovat ensisijaisesti juutalaisten näkemisenä erillisenä ihmisrotuna, ja juutalaisvastaisen rotuopin mukaisesti juutalainen veri leviää maailmassa myrkyttäen ja sairastuttaen kaiken, mitä se koskettaa. Rotuopissa väitetään myös, että juutalaiseksi syntyneitä ei pelasta edes kristinuskoon kääntyminen, sillä niin kutsuttu paha veri on jo hänessä.⁵⁴ Juutalaisuuden rinnastaminen myrkyksi tai sairaudeksi yhdistyy lukijan mielessä inhottaviin ja iljettäviin, vaarallisiin asioihin, joita on syytä välttää. Tämä on täsmäesimerkki kielenkäytön funktionaalisuudesta.⁵⁵ Kirjoittajan miellelyhtymiä tuottava sanavalinta on tietoinen yritys vaikuttaa lukijan mielikuviin juutalaisista.

Viikkosanomissa 19.12.1925 julkaistun kirjoituksen ”Erämaan henki” näkökulma kansainväliseen juutalaiseen on puolestaan hieman erilainen.⁵⁶ Kirjoitus on katkelma laajemmasta teoksesta, ja siinä kuvaillaan eri kansojen, erityisesti juutalaisten, maantieteellisiä synnyinsijoja. Kirjoitus on julkaistu nimettömästi, joten se tulkitaan lehden kannaksi. Juutalaisten asuttamaa aluetta kutsutaan kirjoituksessa Judeaksi ja juutalaisia kansana paimentolaisiksi. Kirjoituksessa kummastellaan juutalaisuutta negatiiviseen sävyyn ja juutalaisia toiseuttaen.

Kirjoituksessa esitetään juutalaisten historiasta näkemys, jonka mukaan juutalaisen kansan synty perustuu riistoon ja valloitukseen. Juutalaiset kuvataan epäintellektuelleina ja omistushaluisina, jopa alkukantaisina vielä kirjoituksen julkaisemisen ajankohtanakin. Kirjoituksessa kuvaillaan: ”Tämä heimo menetteli niinkuin ainakin valloittajakansa, se antoi

⁵⁴ Kuparinen 1999, 135; 199–203.

⁵⁵ Jokinen et al. 2016, 47–48.

⁵⁶ *Viikkosanomat* 19.12.1925, katkelma ”Erämaan henki”.

voitettujen raataa puolestaan, sillä itse se ei ollut työntekoon tottunut.” Kirjoituksessa väitetään, että juutalaiset olisivat varastaneet muilta kulttuureilta ja omineet niistä elementtejä itselleen. Argumentti on siinä mielessä harhaanjohtava, että kulttuurit eivät synny tyhjiössä, vaan ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja myös lainaavat toisista kulttuureista.⁵⁷ Sanat on kuitenkin muotoiltu kirjoituksessa siten, että juutalaiset saadaan kuvattua mahdollisimman epäedullisessa valossa.

Viikkosanomien kirjoituksessa pyritään aktiivisesti kuvaamaan juutalaisia pahana kansana jo sen alkujuurista lähtien. Tästä kertoo muun muassa kuvailu juutalaisen kansan synnystä:

”Uudet tulokkaat sijoittuivat vuokranantajina ja koronkiskureina kaupunkeihin [...].”

Kirjoituksessa tyrmätään täysin ajatus siitä, että juutalaisilla olisi kulttuurissaan mitään omaa ja ainutlaatuista. Siinä luodaan juutalaisista mielikuvaa ikään kuin loisina eri valtioissa, sillä heillä ei ole omaa valtiota. Kirjoituksessa myös väitetään, että juutalaiset haluavat olla muukalaisia muissa maissa ja että se olisi juutalaisille jotenkin luonnollista. Osalla näistä väitteistä on todenperäistä kaukupohjaa, sillä juutalaisilla ei totta tosiaan ollut vielä 1920-luvulla omaa valtiota, mutta kirjoituksen teoretisointi menee vahvasti juutalaisvastaisuuden puolelle.

Kirjoituksessa vahvistetaan jälleen kerran samoja stereotyyppioita juutalaisista, sillä siinä mainitaan juutalaisten harrastama niin kutsuttu verotustyö. Tällä ilmauksella viitataan veronkiertoon ja muihin talousrikoksiin, joita juutalaisten on taloudellisen juutalaisvastaisuuden mukaan väitetty harjoittavan.⁵⁸ Verotustyö liitetään kirjoituksessa vahvasti stereotyyppioihin:

[...] juuri nykyinen ajankohta, jolloin juutalaiset Venäjällä ovat löytäneet erityisen otollisen maaperän samanlaista ’verotustyötä’ varten, joka kaikkina aikoina, aina heidän historiansa hämärimmästä aamunkoitosta saakka on ollut tämän kansan lempiharrastuksia ja joka on vaikuttanut sen, että juutalainen ei ole missään – saavuttamistaan kansalaisoikeuksista huolimatta – voinut päästä suosioon, juurtua ympäristöönsä ja kotiutua.

Kirjoituksessa argumentoidaan, että nimenomaan juutalaisten harjoittaman verotustyön vuoksi heitä ei haluta mihinkään, eivätkä he täten ole voineet juurtua tai kotiutua yhteenkään valtioon.

⁵⁷ Bhabha 1994, 7–9.

⁵⁸ Hanski 2006, 107–110. Taloudellista juutalaisvastaisuutta käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.

”Erämaan henki” -kirjoituksen viholliskuva kansainvälisestä juutalaisesta ei ole yhtä ilmiselvästi näkyvillä, mutta on luettavissa rivien välistä. Lukija saattaa havaita sen vasta koko kirjoituksen luettuaan, sillä siinä pohjustetaan viholliskuvaa juutalaisen kansan synnystä lähtien. Kirjoitus on kenties juuri moninaisten juutalaisvastaisten argumentointipyrkimystensä vuoksi niin haitallinen. Siinä pyritään luomaan juutalaisista vastenmielinen kuva mahdollisimman monelta eri kantilta, jotta kenelläkään ei olisi heistä mitään hyvää sanottavaa.

Diskurssi kansainvälisestä juutalaisesta on aineistosta vaikein purkaa osiin, sillä se sisältää monta eri ulottuvuutta ja myös pienempää stereotypioihin pohjautuvaa diskurssia. Koko kansainvälisen juutalaisen käsite merkityssysteemien kentässä on monitulkintainen sekä kulttuurisidonnainen.⁵⁹ Kansainvälisen juutalaisen voi siksi ymmärtää muun muassa juutalaisuudeksi kansana ilman valtiota tai juutalaisten taloudelliseksi hegemoniaksi. Tällaisissa monitulkintaisissa käsitteissä jokainen tulkitsee sen omalla tavallaan ja omien preferenssiensä mukaisesti.

3.3 Synnynäinen talousrikollinen

Kolmas diskurssi juutalaisista luoduista viholliskuvista on juutalaisten näkeminen talousrikollisina, ja ensisijaisesti tähän viholliskuvaan keskittyviä lehtileikkeitä on aineistossa kolme. Nämä leikkeet ovat nimeltään ”Verojen kavaltaminen”, ”Taloudellinen tilanne kärjistymässä” sekä ”Ulkomaalaisten liiketoiminta maassamme”. Jo otsikot antavat lukijalle mielikuvan siitä, mitä kirjoitukset käsittelevät, ja miten juutalaiset liittyvät niihin. Niin kutsuttu taloudellinen juutalaisvastaisuus ei ollut kirjoitusten julkaisuajankohtanakaan mikään uusi narratiivi, vaan se oli vakiintunut stereotypiaksi jo 1800-luvulla.⁶⁰ Stereotypiat ja viholliskuvat juutalaisista talousrikollisista luetaan taloudelliseen juutalaisvastaisuuteen kuuluviksi.

Heinolan Sanomissa 15.10.1921 julkaistussa varoituksenomaisessa kirjoituksessa ”Verojen kavaltaminen” mainitaan yksityiskohtaiset esimerkit parista tapauksesta, joissa juutalainen on kavaltanut veroja.⁶¹ Kirjoitus antaa ymmärtää, että juutalaiset kavaltavat paljon ja usein veroja, mikä oli ajalleen tyypillinen narratiivi.⁶² Lehti kirjoittaa veronkierrosta: ”Juutalaiset

⁵⁹ Jokinen et al. 2016, 319.

⁶⁰ Hanski 2006, 107.

⁶¹ *Heinolan Sanomat* 15.10.1921, ”Verojen kavaltaminen”.

⁶² Kuparinen 1999, 271.

tietysti esiintyvät tässäkin etualalla [...]” Kirjoituksessa ei kuitenkaan mainita esimerkiksi tilastotietoa juutalaisten tekemien veronkavallusten määrästä, joten tulkinta jää vain lukijan olettan varaan. Kirjoituksessa mainitaan kyllä esimerkki myös ei-juutalaisen tekemästä talousrikoksesta, mutta se on lyhyemmin kerrottu ja mainitaan vasta kirjoituksen lopussa. Tämä kertoo siitä, että kirjoituksessa on haluttu kiinnittää lukijan huomio nimenomaan juutalaisten tekemiin talousrikoksiin.

”Verojen kavaltaminen” -kirjoituksessa vaaditaan parempia toimia mainitunlaisten tapausten torjumiseksi, mutta tekemällä niin siinä onnistutaan lähinnä vahvistamaan stereotyyppioita juutalaisista talousrikollisina ja koronkiskureina. Kirjoituksessa luodaan vaikutelma siitä, että ongelma olisi tosiaan niin merkittävä ja uhkaava, että on ryhdyttävä kansallisiin toimiin juutalaisia vastaan. Lehti ei myöskään esitä konkreettisia ratkaisuehdotuksia tilanteen ratkaisemiseksi. *Heinolan Sanomien* kirjoitus on malliesimerkki niin kutsutusta taloudellisesta juutalaisvastaisuudesta.⁶³

Nimimerkki Wasara kirjoittaa *Kainuun Sanomissa* 1.8.1922 synkeällä otsikolla

”Taloudellinen tilanne kärjistymässä” Suomen ja Euroopan talouden tilasta.⁶⁴ Varmuutta siitä, kuka Wasara tosiasiaassa oli, ei ole. Wasaran kirjoituksessa näkyvät vahvasti ensimmäisen maailmansodan sekä Venäjän vallankumousten jälkivaikutukset. Hän kirjoittaa:

”Yleismaailmallisesta taloudellisesta tilanteesta on vaikea saada muuta käsitystä kuin että tilanne on hyvin sekava ja suunta edelleen pahenemaan päin.” Erityisesti kirjoittajaa huolestaa, että Suomen talous romahtaisi samalle tasolle Neuvosto-Venäjän talouden kanssa. Wasara mainitsee myös Saksaa vaivaavan laman sekä poliittisen kuohunnan juutalaisen poliitikon Walther Rathenaun murhan ympärillä.⁶⁵

Wasara pitää kirjoituksessaan juutalaisia syypäinä Suomen talouden huonoon tilanteeseen, mutta esittää samalla ristiriitaisesti huolensa Saksassa nousevasta juutalaisvastaisuudesta. Vaikuttaa siltä, että Wasara erottelee suomalaisen ja saksalaisen juutalaisvastaisuuden eri vakavuusasteisiin, eikä myöskään tunnista omaa juutalaisvastaista puhettaan. Wasara kirjoittaaakin: ”Kaikki vaikeuksiin joutuneet kansat alkavat yhä enemmän vihata juutalaisia kaiken pahan aiheuttajina.” Myös vuonna 1918 voimaan astunut laki Suomen juutalaisten täysistä kansalaisoikeuksista on ollut mahdollisesti vielä melko tuoreena kirjoittajan mielessä.

⁶³ Hanski 2006, 107–110.

⁶⁴ *Kainuun Sanomat* 1.8.1922, nimimerkki Wasaran kirjoitus ”Taloudellinen tilanne kärjistymässä”.

⁶⁵ Rathenaun murhaa käsitellään tarkemmin toisen lehtikirjoituksen käsittelyn yhteydessä luvussa 4.2.

Kansalaisyhteisöiden myöntäminen oli iso ja positiivinen uudistus, mikä on saattanut luoda harhakäsityksiä siitä, että juutalaisten eteen ei tarvitse tehdä enää mitään muuta. Juutalaisten huomioiminen lain tasolla ei nimittäin poistanut Suomesta juutalaisvastaisuutta.

Kauppalehti kirjoittaa liiketoiminnan verotuksesta Suomessa 14.5.1921 otsikolla

”Ulkomaalaisten liiketoiminta maassamme”.⁶⁶ Siinä Suomessa harjoitettavan ulkomaalaisen ja kotimaisen liiketoiminnan verotuksen erot nähdään suomalaisten kannalta epäoikeutettuina.

Ulkomaalaisia kuvaillaan Suomen valtion hyväksikäyttäjiksi ja epäoikeutetuiksi varkaiksi. Lehti kuvailee tilannetta: ”[...] miten nurinkurista on, että ulkomaalaiset voivat matkustajina tehdä maassamme suuria kauppoja joutumatta maksamaan niistä mitään veroa valtiolle ja kunnille.”

Kiinnostavaa kyllä, kirjoituksessa myös juutalaiset luokitellaan ulkomaalaisiksi, eli heitä ei nähdä suomalaisina. Juutalaisten toiseuttamisen, jota myös juutalaisten luokittelu ulkomaalaisiksi on, historia ulottuu esikristilliseen aikaan saakka.⁶⁷

Kauppalehden

kirjoituksessa siis toiseutetaan juutalaisia aktiivisesti luomalla heistä lukijoille epäoikeutettu ja epämiellyttävä mielikuva.

Kauppalehden kirjoituksessa toivotaan rajoituksia ulkomaalaisten kaupankäyntiin Suomessa,

sillä Suomea uhkaa vakavasti otettava vaara: ”Tunnettua on, että varsinkin juutalainen aines on viime vuosina saavuttanut siinä [liike-elämässä] huomattavan jalansijan.” Juutalaiset kuvataan siis ulkomaalaisiksi, jotka valtaavat Suomen markkinat epäoikeutetulla työllä.

Kirjoituksessa toivotaankin liike-elämän alalle enemmän suomalaisia ja sen myötä myös kansallishenkeä. Lehti on onnistunut naamoimaan stereotyyppioihin perustuvan juutalaisvastaisuutensa huoleksi ulkomaalaisten liiallisesta määrästä.

Juutalaisesta aineksesta puhuminen epäinhimillistää juutalaisia ihmisryhmänä, mikä on termin käyttämisen tarkoituskin. *Kauppalehti* ei kuitenkaan ehdota konkreettisia toimia tästä niin

kutsutusta aineksesta eroon pääsemiseksi. Juutalaisten luokittelu ulkomaalaisiksi puolestaan täyttää ksenofobian eli muukalaisvihan tunnusmerkit. Siinä oma valtaväestö

nähdään parempana tai oikeampana ryhmänä kyseisessä maassa kuin muut ihmisryhmät.⁶⁸

Lehden ksenofobia on räikeässä ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että Suomessa oli jo kirjoituksen julkaisuajankohtana vakiintunut juutalaisväestö.

⁶⁶ *Kauppalehti* 14.5.1921, ”Ulkomaalaisten liiketoiminta maassamme”.

⁶⁷ Ahonen 2024, 6.

⁶⁸ *ibid.*

Näissä taloudellista juutalaisvastaisuutta edustavissa lehtikirjoituksissa kielen ja sanavalintojen avulla luotu todellisuus on analyysin kannalta keskeistä.⁶⁹ Kun julkisissa sanomalehdissä kuvataan juutalaiset ainoastaan veroja kavaltaviksi, talouden romahduttaviksi ulkomaalaisiksi, tulee siitä myös lukijoille ainoa totuus. Kirjoittajien kielenkäyttö on itsevarman faktuaalista ja se saa myös lukijat vakuuttuneiksi asiaintilojen totuudenperäisyydestä.⁷⁰ On muistettava, että 1920-luvulla sanomalehdillä oli korostunut asema tiedonvälittäjinä. Lukijoilla ei ollut faktantarkistukseen tarvittavia välineitä tai menetelmiä, jolloin kirjoituksissa kerrotuista tarinoista tuli helposti ihmisten mielissä totta.

⁶⁹ Jokinen et al. 2016, 26.

⁷⁰ *ibid.*, 145–147.

4 Ulkomailla tapahtuu, suomalaiset uutisoivat

Suomalainen sanomalehdistö uutisoi juutalaisiin liittyvistä aiheista aktiivisesti myös ulkomailta. Maailmalla myös tapahtui 1920-luvulla uutiskynnyksen Suomessa ylittäviä asioita: oli kansallissosialistien oluttupavallankaappaus sekä juutalaismurhia Saksassa, uskonnollista kuohuntaa Lähi-idässä sekä Neuvostoliiton synty. Aineiston perusteella 1920-luvulla koettiin tärkeäksi uutisoida myös rikoksista ja väkivallanteoista, jotka olivat paljastuneet ulkomailla. Ulkomaanuutisiksi luokitelluissa lehtileikkeissä kerrotaan tarinoita, jotka on valittu suuresta joukosta. Ulkomaanuutisten diskursseissa juutalaiset ovat sekä aktiivisen tekijän että passiivisen uhrin roolissa, mikä kertoo tarinoiden kertomisen suhteen tehdyistä valinnoista.⁷¹ Juutalaisten toimijuus siis saa kirjoituksissa tilaa, mutta ei välttämättä positiivisessa tai edes neutraalissa valossa.

Primääriaineistossa on lehtileikkeitä, jotka soveltuisivat tapahtumapaikkojensa puolesta ulkomaanuutisiksi. Yksi valtio, josta on uutisoitu toistuvasti juutalaisiin liittyen, on Neuvostoliitto. Tässä tutkielmassa Neuvostoliittoon liittyvät uutiset ja kirjoitukset on kuitenkin sisältönsä vuoksi sijoitettu lukuun 3, jossa käsitellään juutalaisista luotuja viholliskuvia. Kyseisissä lehtileikkeissä kirjoitetaan nimenomaan juutalaisbolševisteista ja idästä tulevasta kommunismin uhasta. Tässä luvussa ei siksi käsitellä Neuvostoliittoa.

Aineistossa esiintyvistä juutalaisiin liittyvistä ulkomaanuutisista eritellään tässä tutkimuksessa sisällön perusteella kaksi eri diskurssia. Ensimmäiseen diskurssiin kuuluvissa lehtileikkeissä käsitellään historiakuvan luomista ja ylläpitämistä ulkomailla. Koska mukana on esimerkki Suomesta, on oletettavaa, että se on myös herättänyt enemmän tunteita suomalaisissa lukijoissa. Toiseen eriteltyyn diskurssiin kuuluvat sellaiset lehtileikkeet, joissa käsitellään rikoksia ja väkivallantekoja maailmalla. Näissä uutisissa juutalaiset ovat olleet sekä uhreja että tekijöitä.

Ensimmäiseen diskurssiin, joka käsittelee maakuvia, kuuluu kaksi lehtileikettä. Näistä toinen voisi sisältönsä puolesta kuulua tämän tutkielman lukuun 2, jossa käsitellään juutalaisten asemaa ja oloja Suomessa. Tapahtumapaikkansa vuoksi se on kuitenkin sijoitettu tähän lukuun, ja se antaa myös hyödyllistä tietoa nimenomaan muiden valtioiden kiinnostuksesta Suomen juutalaisten oloja kohtaan.

⁷¹ Ihalainen ja Valtonen 2022, 163–164.

4.1 Historiakuvia luomassa – ilman juutalaisia

Kun käsitellään historiakuvia, mielikuvia ja käsityksiä valtioista sekä niissä elävistä ihmisistä, on tiedostettava se, että käyttämämme kieli luo todellisuutta.⁷² Historiakuvat pohjautuvat lineaarista aikakäsitystä enemmän oman ajan historialle, jossa nykyhetken tapahtumat aloittavat tarinan kerronnan. Tämä taas aiheuttaa sen, että nykyhetki värittää myös menneisyyttä, joka saattaa maalautua helpommin voittokulukuksi. Kaikki tarinat eivät voi olla kuitenkaan täynnä pelkkiä onnistumisia, joten niistä saatetaan jättää tietoisesti jotain negatiivista pois.⁷³

Primäärilähteiden historiakuvia tarkastellessa myös puheen tuottajan positio ja 1920-luvun konteksti on otettava huomioon. Mikäli esimerkiksi suomalainen luo historiakuva Suomesta, voi olettaa, että hän haluaa muotoilla mielikuvan mahdollisimman positiiviseksi. Suomalaiset haluavat toki olla ylpeitä omasta maastaan ja korostaa sen hyvinä koettuja puolia. Tämä herättää kuitenkin kysymyksen siitä, onko kyseinen historiakuva tällöin totuudenmukainen. Jääkö jotain negatiivisina tai huonoina pidettyjä asioita tahattomasti – tai tahallaan – mainitsematta?

1920-luvulla Euroopassa alkoi ensimmäisen maailmansodan jälkeen jälleen itää toivon siemen paremmasta tulevaisuudesta, vaikka yhteiskunta olikin kriisissä. Myös Suomessa esimerkiksi ylioppilaat jaksoivat katsoa kirkkain silmin tulevaisuuteen, samalla kun suomalaisen kulttuurin koettiin olevan kriisissä. Maailmansodan päätyttyä ihmiset vapautuivat muun muassa moraalien ja siveellisyyden saralla, mikä herätti mielipiteitä suuntaan jos toiseen. Suomalainen yhteiskunta alkoi myös maallistua, eli uskonto menetti merkitystään ihmisten arkielämässä. Vuosikymmentä värittä Suomessa lisäksi kansan vahva kaksikielisyys sekä 1930-lukua lähestyttäessä kasvava äärikansallismielisyys.⁷⁴

Kaiku kirjoittaa 2.7.1921 pienessä raportinomaisessa uutisessaan ”Suomen edustajat palanneet Pariisiin” Kansainliiton neuvoston aikomuksesta käsitellä Suomen juutalaisten oikeuksia seuraavassa kokouksessaan.⁷⁵ Uutinen kuuluu isompaan kokonaisuuteen, jossa käsitellään Ahvenanmaalle myönnettäviä takeita saaren itsehallinnon järjestämiseksi. Lehti kirjoittaa: ”Kansainliiton neuvoston ohjelmaan oli otettu heti Ahvenanmaankysymyksen jälkeen

⁷² Jokinen et al. 2016, 26–27.

⁷³ Kalela 1993, 11–12.

⁷⁴ Valtonen 2018, 23; 37–38; 201–202.

⁷⁵ *Kaiku* 2.7.1921, ”Suomen edustajat palanneet Pariisiin”. Kuuluu isomman otsikon ”Ahvenanmaalle myönnettävät takeet” alle.

kysymys vähemmistökansallisuuksien (juutalaisten) oikeuksista Suomessa.” Suomen juutalaisväestöä koskeva pienempi uutinen on linkitetty eri aihetta käsittelevän isomman otsikon alle. Syynä on mahdollisesti se, että Kansainliitto yhdistää molempia uutisia, eikä 1920-luvun sanomalehdissä haluttu selvästikään tuhlata palstatilaa.

Lehtikirjoituksessa annetaan ksenofobisesti ja juutalaisia toiseuttavasti ymmärtää, etteivät he ole välttämättä täysin suomalaisia.⁷⁶ Kirjoituksen ilmestymisen aikaan juutalaisilla oli ollut täydet kansalaisoikeudet Suomessa vasta muutaman vuoden, mikä voi vaikuttaa lehden näkemykseen. Suomen kokoiselle valtiolle lakimuutos oli merkittävä ja se selvästi puhututti kansaa vielä vuosia myöhemmin. *Kaiku*-lehden kanta itse kansalaisoikeuksien myöntämisen suhteen jää epäselväksi, mutta kirjoituksessa on Suomea puolusteleva sävy.

Isossa 12.11.1923 julkaistussa uutisessaan ”Ludendorffin ja Hitlerin vallankaappausyritysten saama nolo loppu” *Kansan Lehti* kuvaa juuri Saksassa tapahtuneen oluttupavallankaappauksen tapahtumia.⁷⁷ Tuolloin Adolf Hitler kannattajineen pyrki kaappaamaan vallan Saksassa 8.–9.11.1923, mutta vallankaappaus jäi yritykseksi. Pienemmissä väliotsikoissa päivitetään Suomen Tietotoimiston (myöh. STT) ja nimimerkki WTB:n tietoja tapahtumien kulusta, kuolleiden ja haavoittuneiden määrästä sekä vangituista henkilöistä. Nimimerkki WTB:n henkilöllisyys jää uutisessa tuntemattomaksi.

Kansan Lehti mainitsee Saksan tuolloisen pääkomissaarin, Gustav von Kahrin: ”[von] Kahrin ’Juudas-suudelma Hitlerille’ selitetään kuuluvan juutalaisten eikä saksalaisten historiaan.” Termillä viitataan Raamatun tarinaan, jossa Jeesuksen opetuslapsi Juudas kavaltaa opettajansa suutelemalla tätä sotilaiden nähden. Juudaan suudelmaa pidetään metaforana syvän luottamuksen pettämiselle ja takinkäännölle kriittisellä hetkellä.⁷⁸ Näin toimi lehden mukaan myös Gustav von Kahr, joka ei tukenutkaan Hitleriä oluttupavallankaappauksessa.⁷⁹ Lehti raportoi saksalaisten todenneen, että tällainen petos ei kuulu saksalaisten, vaan juutalaisten historiaan.

Juutalaisten historia on tietoisesti liitetty mainitunlaiseen tarinaan, jonka ytimessä on petos. Toteamuksen käyttö on ristiriitaista myös siksi, että von Kahr jätti osallistumatta juutalaisvastaisten kansallissosialistien vallankaappausyritykseen. Metaforalla halutaan ehkä

⁷⁶ Ahonen 2024, 6.

⁷⁷ *Kansan Lehti* 12.11.1923, ”Ludendorffin ja Hitlerin vallankaappausyritysten saama nolo loppu”.

⁷⁸ Ihalainen ja Valtonen 2022, 68–69.

⁷⁹ ”Gustav Ritter von Kahr 1862–1934”. Lebendiges Museum Onlinen verkkosivut. <<https://www.dhm.de/lemo/biografie/gustav-ritter-von-kahr>> [luettu 12.11.2025].

piikitellä von Kahria, joka tulee saamaan kansallissosialistien vihan niskaansa petoksensa vuoksi. Toisaalta kirjoituksessa von Kahr luokitellaan tekonsa vuoksi paremman valinnan tehneeksi. Kysymykseksi jääkin se, onko ilmauksella haluttu loppujen lopuksi lyödä enemmän juutalaisia kuin von Kahria itseään.

Suomalaisia ja saksalaisia ei-juutalaisia yhdistää lehtileikkeiden perusteella se, etteivät he ole halunneet luoda maakuvissaan mielleyhtymiä juutalaisiin. Saksassa on toki ollut suurempaa ja äänekkäämpää juutalaisvastaista liikehdintää, mutta halu luoda ei-juutalainen maakuva on erikoisen vahva. Melko huomaamattomillakin sanavalinnoilla kirjoituksissa saadaan vaikutettua lukijan mielipiteisiin juutalaisista. Pohjimmainen syy vaikuttaa olevan negatiiviset mielikuvat, joita juutalaisiin liitettiin, kuten *Kansan Lehden* Juudas-esimerkki osoittaa. Sanallistamalla epämiellyttävät tunteensa juutalaisia kohtaan maakuvaa luodessa kirjoitukset vain vahvistavat ja oikeuttavat juutalaisvastaisuuttaan.

4.2 Rikollista toimintaa ja väkivallantekoja

Primääriaineistossa ulkomaan uutisiksi luokiteltavissa kirjoituksissa korostuu rikoksista ja väkivallanteoista uutisointi. Kaikki rikokset ja väkivallanteot eivät välttämättä ole niinkään suuria tai yhteiskunnallisesti merkittäviä, ja siksi onkin kiinnostavaa, että tällaisista teoista on uutisoitu. Syynä pienemmistä tapauksista uutisoimiseen on vaikuttanut olevan esimerkiksi tilanteet, joissa tekijä on ollut juutalainen. Kirjoituksia lukiessa on muistettava Suomen pienehkön väkiluvun mahdollinen vaikutus uutiskulttuuriin. Kun omassa maassa on vähemmän ihmisiä, siellä oletettavasti myös tapahtuu vähemmän uutiskynnyksen ylittäviä asioita. Siksi ulkomailla tapahtuneista pienemmistäkin rikoksista on ehkä haluttu uutisoida ja saada kiinnostavia lehtijuttuja.

Maakansa uutisoi 5.7.1922 julkaistussa jutussaan Saksassa paljastetusta Consul-järjestöstä otsikolla ”Korkeassa asemassa olevia juutalaisia vastaan tähdätty murhaajaliiga paljastettu Saksassa”.⁸⁰ Uutinen kuuluu lehden omaan Ulkomailta-osioon, ja siinä kuvaillaan seuraavasti:

Dagens Nyheterin Berlinin-kirjeenvaihtaja ilmottaa lehdelleen seuraavia hämmästyttäviä tietoja korkeassa asemassa olevia juutalaisia vastaan tähdätyn, yleissaksalaisen murhaajaliigan paljastamisesta.

⁸⁰ *Maakansa* 5.7.1922, ”Korkeassa asemassa olevia juutalaisia vastaan tähdätty murhaajaliiga paljastettu Saksassa”.

Consul-järjestö oli sotilaallisesti järjestäytynyt, tunnettujen juutalaisten murhia suunnitellut ja toteuttanut ryhmittymä. Uutisessa kerrotaan laajaa huomiota saaneen poliitikon, Saksan ulkoministeri Walther Rathenaun, murhan olleen ensimmäinen järjestön tekemä juutalaismurha.⁸¹

Murhaajaliigasta kertovassa uutisessa kauhistellaan järjestön toimintaa ja sympatisoidaan juutalaisia, jotka ovat tahtomattaan joutuneet kauheiden tekojen uhriksi. Uutisessa pidetään helpottavana ja hyvänä asiana sitä, että esimerkiksi Rathenaun murhasta on syytettynä 80 Consul-järjestöön kuuluvaa henkilöä. Murhien uhreille sekä tusinalle niin kutsutulla tappolistalla olleille juutalaisille halutaan oikeutta ja syylliset vastuuseen teoistaan.

Vaikka *Maakansan* uutisessa kirjoitetaan murhaajaliigasta saatujen tietojen järkyttävyydestä, siinä ei esimerkiksi tuomita juutalaisvastaisuutta. Uutisessa mainitaan järjestöön kuuluneita jäseniä, jotka ovat olleet kansan keskuudessa tunnettuja myös muun muassa kytköksistä kansallissosialisteihin. Järjestöllä on omallatunnollaan ainakin kahden henkilön murhat sekä yksi murhayritys, listalla olleiden henkilöiden murhasuunnitelmien lisäksi. Consuln toiminta on ollut siis räikeän juutalaisvihamielistä ja kärjistynyt pahimmalla mahdollisella tavalla. Siksi onkin erikoista, ettei asiaa nosteta uutisessa enemmän esille.

Yrjö Koskelainen kirjoittaa *Viikkosanomissa* kansainvälistä huomiota herättäneestä Dreyfusin tapauksesta ja sanomalehtien tärkeydestä 19.12.1925 otsikolla ”Sanomalehti”.⁸² Koskelainen oli toimittaja, kirjailija ja jyrkän oikeistolainen kokoomuksen kansanedustaja.⁸³ Hänen ammattinsa vaikutus näkyy hänen kirjoitustyyliinsä, joka on sanomalehtikirjoitukseksi hyvin kerronnallista ja pitkälistä. Hän kertoo 20 vuotta vanhoista tapahtumista juurta jaksain, sillä hän oli omien sanojensa mukaan seurannut tiiviisti jutun etenemistä nuorena.⁸⁴ Hän pitäytyy edelleen kannassaan Dreyfusin syyttömyydestä, ja oli muodostanut mielipiteensä jo heti tapauksen tullessa ilmi.

Koskelainen mainitsee kirjoituksessaan olleensa yllättynyt siitä, että muutkin suomalaiset kuin hän olivat seuranneet Dreyfus-juttua. Näin sanomalla hän asettaa itsensä retorisesti näiden muiden yläpuolelle:

⁸¹ ”Walther Rathenau 1867–1922”. Lebendiges Museum Onlinen verkkosivut. <<https://www.dhm.de/lemo/biografie/walther-rathenau>> [luettu 13.11.2025].

⁸² *Viikkosanomat* 19.12.1925, Yrjö Koskelaisen mielipidekirjoitus ”Sanomalehti”.

⁸³ ”Koskelainen, Yrjö (1885–1951)”. Kansallisbiografian verkkosivut. <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1625>> [luettu 13.11.2025].

⁸⁴ Kuparinen 1999, 177–178.

Olin poikamielessäni hämmästynyt. *Nuo ihmiset* olivat siis päivästä päivään seuranneet samaa murhenäytelmää kuin minä, he olivat myös lämmenneet oikeuden epätoivoista kamppailua katsellessaan [...]

Koskelaisen kirjoitustyyli on tarinallistava ja opettavainen, joten hänen suunnitelmiinsa ei ehkä ole kuulunut se, että lukijat tietäisivätkin aiheesta jo niin paljon. Koskelaisen mukaan suomalaiset olivat olleet myös yllättävän yksimielisiä Dreyfusin syyttömyydestä. On mahdollista, että suomalaiset pienen valtion kansana myös asettuvat herkemmin ikään kuin pienemmän puolelle.

Koskelaisen kirjoituksen päätteeksi ilmenee vasta sen loppupuolella: vain sanomalehden avulla voidaan saavuttaa yleisiä mielipiteitä. Hänen ajatuksessaan on perää, sillä 1920-luvulla sanomalehti oli tärkeä joukkotiedotusväline ja sanomalehdissä julkaistut kirjoitukset vaikuttivat tottakai ihmisten mielipiteisiin. Sanomalehdistä tuon ajan ihmiset saivat yleistietoa maailman tilasta sekä täydentäviä näkemyksiä jo olemassa olevaan tietoon tai tapahtumiin. Yleisen mielipiteen muodostumiseen myös tarvitaan suurempi joukko ihmisiä, jonka 1920-luvulla saavutti kenties tehokkaimmin sanomalehden avulla.

Uusi Suomi kirjoittaa 4.3.1929 STT:n tietojen pohjalta Belgiassa paljastuneesta väärennysrikoksesta otsikolla ”Utrechtsch Dagbladin paljastukset tehtyjä: väärentäjä löydetty”.⁸⁵ Kyseinen väärentäjä on syyllistynyt Ranskan ja Belgian välisen sotilassopimuksen väärentämiseen. *Uusi Suomi* on tarkentanut uutisen alaotsikkoon väärentäjän nimen lisäksi tiedon, että tämä on juutalainen urkkija. Juutalaisuuden mainitseminen saa lukijan ajattelemaan, että sillä on keskeinen merkitys tehdyssä rikoksessa. Näin ei kuitenkaan ole.

Lehden uutinen on muutoin hyvin asiallinen ja kertoo väärentäjän kiinnijäämisestä sekä tulevasta oikeudenkäynnistä. Alaotsikkoon nostettu maininta tekijän juutalaisuudesta ei kuitenkaan ole uutisen keskiössä, mikä saa lukijan ihmettelemään, miksi asia on pitänyt mainita. Kyse onkin enemmän tietoisesta kielellisestä valinnasta, jonka avulla luodaan lukijalle mielikuvaa ja käsitystä juutalaisista.⁸⁶ Tässä tapauksessa rikosentekijän juutalaisuutta on korostettu nostamalla tieto alaotsikkoon asti, joten taka-ajatus on ollut juutalaisten kannalta haitallinen. Juutalaisten taipumusta rikollisuuteen on ehkä haluttu nostaa esille. *Uusi Suomi* tosin kirjoittaa samassa uutisessa myös: ”Väärentäjä tunnustanut tekonsa. –

⁸⁵ *Uusi Suomi* 4.3.1929, ”Utrechtsch Dagbladin paljastukset tehtyjä: väärentäjä löydetty”.

⁸⁶ Ihalainen ja Valtonen 2022, 163–164.

Väärennys myytiin ensin eräälle flaamilaiselle sanomalehtimiehelle.” Lehdellä voi siis olla myös vain tapana mainita ihmisten kansallisuuksia uutistensa yhteydessä.

”Arabialaiset hyökkäävät taas juutalaisyliin”, kirjoittaa *Keskipohjanmaa* 7.9.1929 ilmestyneessä uutisessaan Palestiinan tuolloisesta tilanteesta.⁸⁷ Uutisen tiedot perustuvat STT:n sekä nimimerkki TS:n, jonka henkilöllisyys jää tuntemattomaksi, tietoihin. Uutisen julkaisuvuonna, 1929, alueella oli paljon väkivaltaisuuksia arabien ja juutalaisten välillä. Kansojen välinen historia oli ollut muutenkin verinen, mutta 1920-luvulla yhteenotot kasvoivat uusiin mittasuhteisiin. Väkivaltaisuuksien toistuvuudesta kertoo muun muassa sana ”taas” uutisen otsikossa.⁸⁸

Keskipohjanmaan uutisessa ei ilmaista suoraan, että juutalaisia olisi kuollut tai haavoittunut, mutta se on pääteltävissä uutisen sävystä sekä mainitusta juutalaisten viettämästä surupäivästä. Uutisen alaotsikossa kerrotaan Puolan juutalaisten vaativan Palestiinan mandaattia itselleen, kun se tuolloin kuului Britannian alaisuuteen. Puolalaisessa lehdessä oli kirjoitettu, että Puolan siionistit näkevät itsensä ainoina, jotka kykenevät johtamaan mandaattia juutalaisten eduksi.⁸⁹ Vaikka arabialaiset ovat juutalaisyliin Palestiinassa kohdistuneiden hyökkäysten takana, puolalaiset lupaavat kohtelevansa arabialaisia hyvin, mikäli saavat mandaatin.

Uutisessa mainitaan: ”Palestiinan ylikomissaari on antanut julistuksen, jossa lausutaan, että arabialaiset ja juutalaiset ovat tehneet rikoksia.” Juutalaiset asetetaan kuitenkin kirjoituksen sävyn avulla uhreiksi ja arabialaiset väärintekijöiksi. Suomalaisten lukijoiden on ymmärrettävästi helpompaa nähdä juutalaiset uhreina, sillä Suomella on omakin juutalaisväestönsä. Osapuoli on jo ikään kuin tuttu, kun taas arabialaiset ovat sekä maantieteellisesti että kulttuurillisesti kauempana suomalaisista. Tämäntyyppinen samastaminen on uutisoinnin kannalta merkittävää, sillä sen avulla lukijassa herätetään aivan erilaisia tunteita kuin jos osapuolet olisivat molemmat kovin vieraita ja kaukaisia.

Diskurssi ulkomaan uutisista kietoutuu vahvasti sen ajatuksen ympärille, että rikokset ja väkivallanteot johtuvat juutalaisista tai juutalaisuudesta. Retorisin keinoin juutalaisuus asetetaan syytäksi sekä sille, että juutalainen on tehnyt rikoksen, että tilanteille, joissa juutalainen on joutunut rikoksen uhriksi. Kirjoituksissa ei edes yritetä etsiä muita perusteluita

⁸⁷ *Keskipohjanmaa* 7.9.1929, ”Arabialaiset hyökkäävät taas juutalaisyliin”.

⁸⁸ Morris 2008, 12.

⁸⁹ Kuparinen 1999, 239–241.

tai syitä tapahtumille, mikä kertoo paljon oman aikansa argumentaatiokulttuurista. Vaikuttaa siltä, että juutalaisuus riitti syyksi, ja kaikki ymmärsivät, miksi.

5 Johtopäätökset

Tämän tutkielman primäärilähteet tarjoavat kattavan läpileikkauksen niihin diskursseihin, joita juutalaisista on käyty sanomalehdissä 1920-luvun Suomessa. Kuten Yrjö Koskelainenkin asian koki, sanomalehti oli tuolloin suurin ja tärkein joukkotiedotusväline, jolla saatiin vaikutettua ihmisten mielipiteisiin. Vaikka 1900-luvun alkupuolella oli tavallista, että sanomalehdet tunnustautuivat jonkin tietyn puolueen äänenkannattajaksi, aineistossa puoluekannatuksella ei näytä olleen juurikaan vaikutusta näkemyksiin tai mielikuviin yksinomaan juutalaisista tai juutalaisuudesta.

Primäärilähteistä on nopeasti havaittavissa toistuvia elementtejä liittyen tapoihin puhua juutalaisista. Heidän koetaan edustavan jotakin muuta, ei kristittyjä eikä oikein suomalaisuuttakaan. Tämän suhtautumisen taustalla voi toki vaikuttaa se, että juutalaiset ovat olleet aina vähemmistö kansojen keskuudessa.⁹⁰ Lehtikirjoituksissa ei kuitenkaan aktiivisesti osallisteta juutalaisia yhteiskunnalliseen keskusteluun tai korosteta heidän omaa toimijuuttaan heitä itseään koskevissa kysymyksissä.

Suomen juutalaisuus kysymys vaikuttaa perustuneen 1920-luvulla sille, ettei juutalaisia osattu luokitella suomalaisessa yhteiskunnassa sopivanlaiseen lokeroon. Suomalaiset ei-juutalaiset näkivät juutalaiset toisaalta kiehtovina eri uskontoryhmän ja kulttuurin edustajina, mutta toisaalta uhkana. Vaikka suomalaisella ei-juutalaisella ei olisi ollut henkilökohtaista kokemusta juutalaisesta talousrikollisesta tai bolševistista, vaikuttivat stereotypiat ja viholliskuvat ihmisten suhtautumiseen.

Juutalaiset eivät olleet 1920-luvun Suomessa täysin outo ihmisryhmä, olihan valtiolla vakiintunut juutalaisväestönsä. Juutalaiset olivat kristityille suomalaisille tutumpia kuin vaikkapa islaminuskoiset arabit, mutta uskonnolliset erot näkyivät silti kanssakäymisessä. Suurin erottava tekijä vaikuttaa olleen juutalaisten usko Moosekseen kristittyjen uskoessa Jeesukseen vapahtajana. Pääosin eri uskontokuntien edustajat vaikuttavat eläneen omaa elämäänsä, sekaantumatta toistensa uskoon sen enempää.

Täysien kansalaisoikeuksien myöntämistä juutalaisille pidettiin primäärilähteiden perusteella melko neutraalina tai positiivisena kehityksenä. Kansainvälisellä tasolla oltiin ylpeitä Suomesta, koska juutalaisilla oli maassa verrattain hyvät oltavat. Toisaalta puheen tasolla sekä

⁹⁰ Kuparinen 1999, 154–155.

sosiaalisissa ympyröissä juutalaiset suljettiin aktiivisesti ulos suomalaisesta yhteiskunnasta. Juutalaisten toiseuttaminen vaikuttaa olleen omalle ajalleen tyypillinen ilmiö, josta löydettiin eri keinoja sanoa: ”Te ette kuulu meihin.” Oli peruste sitten uskonto, elinkeino tai viholliskuvat, suomalaisuus nähtiin ei-juutalaisena.

Suomalaiset eivät olleet yksin valitsemallaan ei-juutalaisella tiellä, sillä eriasteista juutalaisvastaisuutta esiintyi myös muissa valtioissa. Arabeilla oli Lähi-idässä uskonnolliset syynsä taistella juutalaisia vastaan, ja Saksassa ääriajattelijat ryhmittäytyivät murhatakseen juutalaisia. Näiden esimerkkien rinnalla suomalainen juutalaisvastaisuus vaikuttaa kuitenkin pieneltä, vaikka silläkin oli vaikutuksensa Suomen juutalaisten elämään. Olisi hyödyllistä tutkia lisää sitä, kuinka paljon Suomessa tiedettiin muualla Euroopassa voimistuvasta juutalaisvastaisuudesta ja muiden maiden omista juutalaiskysymyksistä.

Aineistossa korostuu yli muiden seikkojen se, ettei juutalaisista osattu 1920-luvulla puhua neutraalisti ihmisinä. Juutalaisuus liitettiin muun muassa poliittisiin aatteisiin, kuten juutalaisbolševisti-diskurssissa, tai sen avulla pyrittiin selittämään ihmisten toimintaa, esimerkiksi rikoksia. Juutalaisuudesta puhuttaessa sanaan ladattiin muitakin mielleyhtymiä, sävyjä tai konnotaatioita kuin vain kuvaus joukosta saman uskontoryhmän ihmisiä.

Diskurssien sävyissä korostuu muun muassa ksenofobinen, leimaava ja epäilevä asennoituminen juutalaisiin. Lehtikirjoituksissa myös kauhistellen korostetaan nimenomaan rikoksen tekijän juutalaisuutta, kun taas juutalaisen joutuessa uhriksi syynä on tämän juutalaisuus. Juutalaisten nähdään ikään kuin sopivan uhripositioon niin hyvin, ettei sitä tarvitse edes perustella tai yrittää aktiivisia toimia sen purkamiseksi. Epäjohdonmukaisuus korostuu joidenkin diskurssien ja lehtikirjoitusten sisällä, kun juutalaisvastaisten sanankäänteiden jälkeen puolustellaan Suomen juutalaisten oloja ja kohtelua.

Suomalaiset ei-juutalaiset näkivät juutalaiset erilaisina, olivat he oman maan kansalaisia tai eivät. Juutalaisuutta hieman vieroksuttiin ja oudoksuttiin, mutta ei niin paljon, että juutalaisia vastaan olisi esimerkiksi fyysisesti hyökätty. Heitä ennemminkin siedettiin ja suvaittiin, samalla kun juutalaisvastaisuutta, virheellistä tietoa ja stereotyyppioita velloi kaikkialla yhteiskunnassa. Varmasti suomalaisissa ei-juutalaisissa on ollut 1920-luvulla myös sellaisia henkilöitä, jotka ovat aktiivisesti ottaneet asioista selvää ja kysyneet juutalaisilta itseltään heidän elämästään. Julkisesti mielipiteitään ja tietojaan jakamaan pääsivät kuitenkin lähinnä juutalaisiin vähintäänkin epäluuloisesti suhtautuvat ihmiset.

Lähteet

Lehdistöaineisto

Heinolan Sanomat, 14.9.1921

Heinolan Sanomat, 15.10.1921

Kaiku, 2.7.1921

Kainuun Sanomat, 1.8.1922

Kajaani, 20.8.1928

Kansan Lehti, 12.11.1923

Karjalan Aamulehti, 20.2.1924

Karjalan Maa, 16.9.1926

Kauppalehti, 14.5.1921

Keskipohjanmaa, 7.9.1929

Maakansa, 5.7.1922

Maaseudun Sanomat, 23.8.1924

Uusi Suomi, 4.3.1929

Viikkosanomat, 19.12.1925

Aikalaiskirjallisuus

Ford, Henry. *Kansainvälinen juutalainen: maailman tärkein kysymys*. Suomennos. Ilmestynyt alun perin englanniksi vuonna 1920 nimellä *The International Jew*. Porvoo: WSOY, 1924.

Tallqvist, Knut Leonard. *Juutalaiset ja me*. Ilmestynyt alun perin ruotsiksi nimellä *Judarna och vi*. Ylioppilaiden keskusteluseuran julkaisuja n:o 4. Helsinki: Otava, 1910.

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Paavo. ”Antisemitismi. Käsitteen synty ja ilmiön tutkimisen ensivaiheet maailmalla ja Suomessa”. *Teologinen Aikakauskirja*, 1/2024, 5–18. <<https://doi.org/10.62442/ta.143508>>

Bhabha, Homi K. *The Location of Culture*. New ed. London: Routledge, 1994.

Elo, Hannu, Eero Kuparinen, Pekka Sartola ja Erik Silvola. *Israelin ystävät ry 1908–2008*. Tampere: Shalom, 2008.

Hanski, Jari. *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918–1944*. Poliittisen historian väitöskirja, Helsingin yliopisto. Helsinki: Jari Hanski, 2006.

Heikkilä, Markku. ”Aro, Kaarle (1876–1958)”. *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–.

<<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3014>>

Ihalainen, Pasi ja Heli Valtonen. *Sanat siltana menneeseen: kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*, toim. Pasi Ihalainen ja Heli Valtonen. Helsinki: Gaudeamus, 2022.

Immonen, Hannu. ”Trotski, Lev (1879–1940)”. *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–.

<<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4207>>

Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Teoksessa yhdistettyinä aiemmin erikseen julkaistut teokset *Diskurssianalyysin aakkoset* (1993) ja *Diskurssianalyysi liikkeessä* (1999). Korjattu, editoitu ja täydennetty laitos. Tampere: Vastapaino, 2016.

Kalela, Jorma. *Aika, historia ja yleisö. Kirjoituksia historiantutkimuksen lähtökohdista*. Turun yliopisto, poliittinen historia. Julkaisuja C:44. Turku: Turun yliopisto, 1993.

Kuparinen, Eero. *Aleksandriasta Auschwitziin. Antisemitismin pitkä historia*. Jyväskylä: Atena, 1999.

Lundgren, Svante. *Suomen juutalaiset – usko, tavat, asenteet*. Religionsvetenskapliga skrifter nr 56. Turku: Åbo Akademi, 2002.

Morris, Benny. *1948: A History of the First Arab-Israeli War*. New Haven, Conn.; London: Yale University Press, 2008.

Muiluvuori, Jukka. ”Koskelainen, Yrjö (1885–1951)”. *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–.

<<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1625>>

Mühle, Alexander ja Arnulf Scriba. ”Gustav Ritter von Kahr 1862–1934”. *Lebendiges Museum Online*. Berlin: Deutsches Historisches Museum, 28.9.2022.

<<https://www.dhm.de/lemo/biografie/gustav-ritter-von-kahr>>

Sana, Elina. *Kuoleman laiva S/S Hohenhörn: juutalaispakolaisten kohtalo Suomessa*. Uusi painos. Teos julkaistu ensimmäisen kerran vuonna 1979 tekijänimellä Elina Suominen. Helsinki: Rosebud Books, 2024.

Suonpää, Mika. *Infosoturit. Antikommunistiset verkostot Itämeren piirissä 1923–1940*. Helsinki: Gaudeamus, 2025.

Tilastokeskuksen verkkosivut. ”Väestönmuutokset ja väkiluku, 1749–2024”.

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_synt/statfin_synt_pxt_12dx.px/table/tableViewLayout1/

Tommila, Päiviö, Toivo Nygård ja Raimo Salokangas. *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Päätoim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila, 1987.

Tommila, Päiviö, Ulla Ekman-Salokangas, Eeva-Liisa Aalto ja Raimo Salokangas. *Suomen lehdistön historia 7. Hakuteos Savonlinna – Övermarks Tidning: sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985*. Päätoim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila, 1988.

Valtonen, Pekka. *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä. Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 2018.

Veikkola, Juhani. ”Pietilä, Antti Jaakko (1878–1932)”. *Kansallisbiografia*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–.

<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3006>